

Józsa Erika

A METROPOL-sztori

Józsa Erika

Beat nemzedék

A METROPOL-sztori

Egy tegnapi rockbanda a Holnap városából

Medium Kiadó
Sepsiszentgyörgy, 2003

Könyvterv és tipográfia Kopacz Attila
Borító (grafika és fotó) Demján József

- Mégiscsak meg kellene írni azt a *Metropol*-könyvet!
- Hát igen.
- Legalább a harmincötödik évfordulóra...
- Aha.
- Ha már a harmincadikra nem készült el.
- Ühüm.
- Már egy csomó anyag összegyűlt.
- Láttam.
- De ez még nem könyv.
- Hát nem.
- Te kéne megírd.

A fenti beszélgetés fortyogó iszapvulkánok, égbe törő gejzírek szomszédságában, a szó szoros értelmében a világvégén, Új-Zélandon történt a Virányi házaspár és közöttem. Időtlen idők óta ismerjük egymást, még a sok megelőző generáció monogramjaival televesett iskolapadokból. S miközben a „Pokol kapuja” ígéretes nevét viselő turisztikai látványosság kénköves bűzétől fintorgunk, önkéntelenül előfurakodik a párhuzam: Dante pokla, a *Divina Commedia* sorai. „Nessun maggior dolore, che ricordarsi del tempo felice nella miseria.” Szabad fordításban: soha nagyobb fájdalmat, mint a boldog időkre emlékezni a nyomorúságban. S rá kell jönnöm, mi is a problémám ezzel a *Metropol*-könyvvel. Mert hiszen ez a beszélgetés már jó párszor elhangzott közöttünk az elmúlt néhány évben. Az a problémám, hogy a *Metropol*-könyv megírásához vissza kell térnem a múltba. Alámerülni a rég múlt időkbe, rétegenként kiásni az emlékeket, újra átélni s ezzel sebeket feltépni. Mert a megismételhetetlen hihetetlenül tud fájni... Oly mesze van már tőlünk ez a történet, mint Várad Rotoruától! Az viszont igaz, hogy el kell, el kellene mondani. A *Metropol* olyan jelenség volt, amiről szociológusok, zenetörténészek írhatnának tanulmányokat. Útjuk, pályafutásuk egyedi, ugyanakkor elválaszthatatlan a közegtől, amelyben létrejött. Ennek a könyvnek tehát nem elég csak a *Metropol*-ról szólnia. Szólnia kell olyan fogalmakról, mint a romániai magyar könnyűzene, olyan intézményekről, mint a Siculus fesztivál, s a televízió magyar adása. Szólnia kell arról is, hogy erdélyi magyarként miképp sikerült a csúcsra törni, s miként tudtuk a többségi román közönséget is megnyerni.

A *Metropol Group*-ért egy 22 milliós ország ifjúsága rajongott, teljesen függetlenül attól, hogy milyen nyelven beszélt. S ez már önmagában felért egy győzelemmel. Manapság receptre jönnek létre együttesek: akár a szakácskönyvben, pontosan adva van: miből mennyit és milyet, hogyan kell keverni az alapanyagot és főleg: miként kell tálalni a kész terméket. A zene csak egy „termék” a fogyasztási cikkek sorában, a sikert vagy bukást a piac törvényei

29 XI de la ora 18
Plataful IEMB. Cl. Clujului 85

COLIER
DE
INFORMATIA
METROPOL

diktálják. Hogyan tudott egy olyan együttes, mint a *Metropol* ösztönösen ráérezni annak idején a „receptre”? Ma csak nevetünk e kérdésen. Hiszen eszé ágában sem volt senkinek akkor a siker receptjén elmélkedni. Ők is, mint a többi kortársaik és sorstársaik csak zenélni akartak és kész! Titkokat nem fogunk hát elárulni, mert titkok egyszerűen nincsenek. Ami van, egy történet: *képzelt* riport *valódi* szereplőkkel.

A már összeszedett anyag: egy mozaik darabjai. Ki-ki a maga szemszögéből, a maga módján fogalmazza meg a saját *Metropol*-élményét. S van egy több órát kitevő interjú a főszereplőkkel, amit pár évvel ezelőtt Horváth Károly készített, aki elsőnek rugaszkodott neki, hogy megírja a *Metropol*-könyvet. Ezekből a mozaikkockákból kell összeraknom a képet, egybefogva a magam *Metropol*-sztorijával. Ne várjon senki pártatlan, kívülről megközelítést. Nem hiszem, hogy valaha is, bárki is pártatlanul, érzelmek, indulatok nélkül tudott volna a *Metropol*hoz viszonyulni. Semlegesnek lenni nem lehetett: vagy szeretted, vagy ki nem állhattad őket. Én is csak a magam nagyon szubjektív történetét tudom leírni a *Metropol*ról, s egy nemzedékről, melynek én is része voltam, s melyet ma úgy emlegetnek, hogy a *beatnemzedék*. Kinek-kinek mást mond majd ez a könyv. Mást annak, aki maga is átélte ezt az időt, mást a *Metropol* egykori rajongóinak, mást a bennfenteseknek s mást azoknak, akik már az új idők gyermekei. Ez utóbbiakra gondolva megpróbálok úgy elmondani ezt a történetet, hogy a mostani 16 évesek és a holnapiak is megértsék, mit is akartunk mi, egykori 16 évesek, amikor gitárral a kezünkben döngetni kezdtük a tilalmak falát. Szálljunk hát alá együtt azokba a dantei időkbe. „Lasciate ogni speranza, voi ch’entrate” – „ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel.”

NAGYVÁRAD A METROPOL ELŐTT – 1968

Amikor az ember 16 éves, akkor egészen különös szemüvegen át látja a világot. Nem gyerek már, a legnagyobb sértésnek veszi, ha annak nézik, ám nem is felnőtt még. Amolyan furcsa ebihal, amelyiknek kinőttek már a lábai, de azért még nem tud kibújni a halak világából a békák birodalmába. Amikor az ember 16 éves, semmi sem lehetetlen, semmi sem megvalósíthatatlan. Bármit prédikálnak a felnőttek, az ember úgymégyis megpróbálja, még ha bele is törlik a foga.

Mi olyan korban voltunk 16 évesek, amikor szögesdrótos, ollós idők jártak tájainkon. Nagyvárad maga volt a tudathasadás iskolapéldája. Kisváros léteére Várad nagyvárosként gondolkodott, s ugyanakkor nagyváros létére kisvárosként viselkedett. Szent László városa, Ady városa, a *Holnap* városa, a Pecepartai Párizs pompás szecessziós épületeivel őrizte a múltat. Az össznépi

emlékezet itt erősebb volt a történelmi valóságnál. Az ukázok Bukarestből jöttek, de azokon kívül, akiknek hivatalból muszáj volt azokat végrehajtani, nem sokan törődtek a fővárosi parancsokkal. A Mari nénik és Pista bácsik a rádióban a Szabó családot hallgatták, s dél igazán egy órákor volt, mert akkor szólalt meg a rádióban „odaátról” a déli harangszó. Váradon a szilvesztert is kétszer ünnepeltük: az újév számunkra valójában akkor kezdődött, amikor „magyar éjfélnél” felcsendült a rádióban a magyar himnusz. Később, a televíziós korszak eljövetelel a háztetőkön az antennák is Pest felé fordultak, hiába harsogott minden órában a Városháza tornyából Avram Iancu mócvezér indulója.

Mi a digitális korszak előtti, CD előtti, számítógép előtti, mobil telefon előtti, videó előtti, televízió előtti, sőt kazettás magnó előtti időkben voltunk 16 évesek. A 60-as évek közepéig Váradon utcánként legfeljebb egy tévékészülék ha volt. Azt aztán a boldog tulajdonos jóindulatúan kitétte az ablakba, amikor valami igazán nagy eseményt közvetítettek. Így láttam én is először tévéadást valahol a Rimanóczy utcán. Emlékszem, valami műkorcsolya-bajnokság volt, erősen „hóhullásos”, szemcsés volt a kép, de a járdán topogó bámész csoport lenyűgözve nézte a képernyőn keringő árnyakat.

A korcsolya *nagymenő* esemény volt. A moziban is gyakran játszottak jégrevüs filmeket, többnyire a keletnémet változatból. (Érdekes, mindig nyáron!) Akkoriban mentek a Sarita Montieles spanyol filmek, a francia Angelica-sorozat, Jean Marais és Gerard Barray voltak a menő filmsztárok. S megjelentek *Elvis Presley* és *Cliff Richard* zenés filmjei, melyek által észrevétlenül bevonult Váradra is a máig feltartóztathatatlan angol világzene. Hódított a *Beatles*, mely immár a Sergeant Pepper és a Magical Mystery Tour albumnál tartott. A *Rolling Stones* második sikerhullámát élte, *Simon & Garfunkel* legszebb dalait produkálta, *Jimmy Hendrix* a „hangfestmények” magasában nyütte a húrokat. És hódított *Bob Dylan*, a *Beach Boys*, *The Doors*, *Birds*.

A határ túloldalán pedig a *Ki mit tud* és a *Táncdalfesztivál* ontotta a tehetségeket és az új slágereket. *Koncz Zsuzsa* és az *Illés* „Ezek a fiatalok” filmje ugyan nem jutott el a váradi mozikba, de a zenéje annál inkább. Sláger volt a „Miszter Alkohol”, a „Sárga rózsa”, „Szőke Anni”, „Ez az a ház”, „Láss, ne csak nézz”. 68-ban az *Illés* bedobta azt, hogy „Az ész a fontos, nem a haj”, meg azt, hogy „Amikor én még kissrác voltam” és „Ne gondold”.

A váradi fiatalság ezeket épp úgy fújta, mint a srácok a határ túlsó oldalán. Egyébként nem hinném, hogy abban az időben nagy különbség volt minden napjainkban, hacsak az nem, hogy nekik, odaát többet lehetett kimondani. A telet többnyire a korcsolyapályán, a nyarat a strandon, vagy a Körösön töltöttük. A hetedik gát meg a Szilvás volt a kedvenc fürdőzőhelyünk. Mert ugyebár a városon belül a Körösben már akkor sem volt ajánlatos fürödni. A legtöbb időnket azonban mégiscsak az iskola töltötte ki. Az iskola, mely a mi esetünkben (e könyv szereplőinek java része esetében) a 3-as számú közép-

iskola (pontosabban líceum) volt. Az egykori Szent Orsolya-rendi tanintézet kapta ezt a fantáziadús elnevezést, ami azért mégiscsak jobb volt, mint amikor átkeresztelték Alexandru Moghioroşra, a hős kommunista pártaktivista (eredeti nevén Mogyorós) tiszteletére. Ebben a jobb napokat látott patinás épületben heti hat napon át (igen, szombaton is!) a román himnusz eléneklésével kezdődött s az Internacionáléval zárult napi oktatásunk.

Ott állt az impozáns épület (ma Ady Endre középiskola) a város szívében, a Főutca és a Bémer tér között, a színház szomszédságában. Reggelente a kapuban tanárok ellenőrizték a karszámot, hajszalagot, egyenruhát. No meg a haj és szoknya hosszúságát. Hej, az volt aztán a cifra komédia!

Mert hát a hatvanas évek végén már erősen divatba jött a miniszoknya, meg a trapéznadrág, s persze a hosszú haj. Ott álltak hát szegény tanárok a kapuban és sorra fordítottak vissza mindenkit, aki nem felelt meg a szabványnak: menjen nyiratkozni, szoknyát leeresztteni, karszámot felvarrni. Egy időben odáig fajult a dolog, hogy maga az igazgató állt reggel a kapuban ollóval felfegyverkezve és kíméletlenül belenyírt a fiúk hajába, lebontotta a szoknyák felhajtását.

A sértett felek dicséretére legyen mondva, hogy ezek után sokan napokig úgy jártak a szoknyából kilógó cérnákkal, félig nyírott bakkecske frizúrával.

Egyszer aztán a fiúk összebeszéltek s tüntetésképpen a fél iskola kopaszra borították a fejét. Lett belőle egetverő botrány, de a srácok ellen mégsem lehetett semmi radikálisat tenni, mert egyrészt túl sokan voltak, másrészt a kopaszság ellen még nem hoztak törvényt! Aztán ott volt még a 16 évesek számára ki tudja miért oly fontos „szórakozás” című fejezet.

Ebben a – távirányító és virtuális kultúra előtti – őskorban még minden élőben ment. Még nem találták fel az *Abbát* meg a diszkót, igazi zenekarra táncolt a jónép, akárcsak a sokat emlegetett háború előtti békeidőben. Csak a tempó változott valamennyit, bár a 60-as évek közepéig az sem egetverően. A klubokban rendszeresen mentek a szombat esti táncok, amiket „elvtársi összejövetelnek” hívtak. Volt „ifjúsági csütörtök” is, hogy a hét közepén se unatkozzon a forradalmi ifjúság. Ebben csak az volt az ünneprontás, hogy ez idő tájt éjszakai kijárási tilalmat rendeltek el iskolás korú fiatalok számára. Este 9 után csak szülő kíséretében volt szabad az utcán vagy nyilvános helyen tartózkodni. Esténként karszalagos brigádok cirkáltak Várad utcáin: egy rendőr, egy pártaktivista, meg egy szolgálatos tanár igazoltatott minden fiatalot. Egyébként már maga az is törvénytörés volt, ha az ember az utcán nem viselte a karszámot, amiről rögtön látszott, hogy diák. Rajta állt az iskola neve és a diák sorszáma. Szerencsére nem fajult odáig a dolog, hogy a számot a karunkra tetoválják...! Máig megvan az utolsó karszámom. Sárga betűkkel, kék alapon az áll rajta: Liceul Alex. Moghioroş 1242 Oradea.

Namármost, közismert tény: minden hatás megszűli az ellenhatást, esetünkben ez úgy történt, hogy az ember elment a buliba s közben valaki

leste a klub bejáratát, hogy jön-e az ellenőrzés. Ha jött, akkor a szülői kíséret nélküliek hanyatt-homlok menekültek ki a másik oldalon, vagy bújtak el a kulisszák mögött, vécékben, ahol tudtak. Ha pedig az embert az utcán kapta a 9 óra, akkor tanácsos volt hátsó utakon, sötét kisutcákon közlekedni s messze elkerülni a központot, a jól kivilágított, biztonságos főutakat.

Történetünk 1968-ban kezdődik. De mielőtt belevágnék, helyezük történelmi perspektívába az Úrnak ezt a nevezetes esztendejét. Lássuk mi is történt a nagyvilágban, amíg mi Nagyváradon a karszalagos járőrökkel cicáztunk. 1968-ban volt a „prágai tavasz”, olyan neveket zengedezett a rádió, mint Brezsnyev, Dubcsek, meg Gromiko. És Kádár. Meg persze Ceaușescu. Mexikóban olimpia volt, Párizsban véres diáktüntetések. A németeknél a Baader-Meinhof-csoport robbantgatott, Dublinban az írek. Az amerikaiak új elnöknek Richard Nixont választották meg és 163-szor kerülte meg a Földet az Apolló 7. Ebben az évben halt meg Jurij Gagarin, Jacqueline Kennedy pedig feleségül ment Onassishoz. Vietnamban hullottak a bombák; szerte a világon dühöngtek a háborúellenes tüntetések. 1968-at írtak, amikor eldőrdült egy fegyver a világ túlsó oldalán és holtan esett össze Martin Luther King. Ugyanebben az évben gyilkolták meg Robert Kennedyt. Egyszóval kedves, békés egy esztendő volt ez az 1968!

Számunkra cenzúrázott híradókon keresztül fogalmazódott meg a világ. S volt a hivatalos mellett a nem hivatalos változat: egyrészt Budapest felől, a vörösnek valamivel finomabb árnyalatában, másrészt a Szabad Európa rádióból. Ez utóbbi volt az egyetlen megbízható hírforrás és egyben ablak a nyugati kultúra felé. Ezen keresztül jutott el hozzánk cenzúrázatlanul a *Beatles*, meg a *Rolling Stones*, a *Deep Purple* és *Bob Dylan*.

De rendületlenül hallgattuk a franciákat, olaszokat, németeket, spanyolokat is. Nagy sztár volt *Adamo*, *Celentano*, s az egész San Remo-i arany-nemzedék. Azokon a bizonyos szombat esti bulikon a zenekarok négy-öt nyelven halandzsáztak, mert ki az ördög tudott angolul akkoriban, vagy olaszul? Az ember a rádióból jól-rosszul fonetikusán leírta a szöveget, fül után kisilabizálta az akkordokat s már be is került a repertoárba az új nóta.

Na, de ne vágjak a dolgok elébe.

Abban a bizonyos 1968-as esztendőben a 3-as líceum X. B osztályába jártam. Velem egy osztályba járt egy Virányi Attila nevű srác, meg egy Schubert Elvira nevű leányzó is. Többnyire a hátukat láttam, mert mindketten eléggé izgága jómadarak voltak, a tanárok rendszerint az első padba ültették őket, hogy szem előtt legyenek.

Elvira az a hirtelen megnyúlt kamaszlány volt, aki egy év alatt kerül a tornasor végéről az elejére és akinek aránytalanul nagy a szája, szeme, orra a még gyermekarcon. Sóvár pillantásokat vetett az ártatlan kék szemű Attilára, amit mindenki észrevett, csak ő nem. Attila mintha nem is közöttünk

élt volna, az esze mindig valahol máshol járt, leplezetlen undorral szenvedte végig az órákat. Az iskolaundorból és letargiából egyedül csak az „audióvizuális labor” tudta kirázni. No nem az, amit tanítottak benne (bár annak később hasznát vette volna...), hanem az, ahogyan felépítették.

Nagy szó volt ez annak idején: az ország első iskolai nyelvlaboratóriumát birtokoltuk. Kőváry Emil tanár úr álmodta meg és kemény hónapok munkájával, némi diáksegédlettel valósította meg. Az volt az elképzelés, hogy legyen egy hangszigetelt amfiteátrum, lépcsőzetes padosorokkal, beépített hang- és vetítő berendezéssel, egyéni fülhallgatókkal, ahol modernül lehet nyelveket tanítani.

Miközben a főutcai villamos falakat rengetve, ötpercenként dübörgött végig az ablakaink alatt, s a szemközti „Electronica” üzlet hangszóróiból megállás nélkül bömbölt a „Guantanamera”, óriási felüdülés volt visszavonulni a nyelvlabor tökéletes csöndjébe – franciául tanulni! Tojástartó kartonokkal voltak kibélelve a falai. Nem tudom kinek az ötlete lehetett, de gondolom mai napig sem szabadalmaztatták, mint a hangtompítás legzseniálisabb módszerét. A nyelvlaborban aztán a falakba épített hangszórókból, tárcsás magnóról, eredetiben szólaltak meg a világnyelvek, diavetítéssel kiegészítve.

Nos, Virányit fölöttébb érdekelt ez a labor, sokat segített Kővárynak. Biztos vagyok benne, hogy ez ültette el benne későbbi pályafutása csíráit. Ugyanez a tanár úr lélektanóráiról nem volt elmondható, Attila is Elvira is kis híján megbukott, amikor összebeszéltek s az egyik dolgozatukba egyetlenegy mondatot írtak: „Szüleim távolról kerültek össze.” Kőváry tanár úr ugyanis előzőleg arról tartott előadást, hogy a gyerekek annál okosabbak, minél messzebből kerültek össze a szüleik.

Ezekben a *Metropol* előtti időkben nem sejtettük még, hogy mozgalom indul, s hogy az itt is ott is felbukkanó, húrokat püfölő kamasz-zenekarok között hamarosan feltűnik majd egy, mely többre viszi mint az összes többi együttvéve.

Igen, volt idő, amikor még nem volt *Metropol*. S erről eszembe jut a következő ide illő „történet”. Egy gyerek kérdezi az anyjától: „Anyu, miért mondd, hogy volt idő, amikor én még nem voltam? Én mindig voltam, csak te akkor még túl kislány voltál, s nem akartam neked szólni”. Lehet, hogy a *Metropol* is mindig volt, csak akkor még túl kicsi volt a város, az ország, a világ...?

Ezekben a gyerekcipős időkben az én fantáziámat is egyre jobban izgatta a zene. Privát matematikaórákkal keresett pénzből vettem magamnak egy gitárt. Mikor a gitározás már elég jól ment, elkezdtem dalokat írni. S mert elég szegényesen szóltak egy szál gitárral, hát kitaláltam, hogy zenekart alapítok.

Az iskolában volt már egy zenekar, a *Glóbusz*, Orbán Bandival az élen. Hát kisütöttem, hogy akkor én lányzenekart hozok össze. Csak később derült ki, hogy ez volt az országban az első női zenekar. *Phosphor* lett a neve. 1968. március 5-én volt az első próbánk és hihetetlen, de már áprilisban színpadra léptünk és nem is akárhogyan: megnyertük az Ifjúsági Klubban megrendezett iskolák közötti versenyt! A *Glóbusz*nak is nagy sikere volt, így aztán nagy volt az ünneplés a 3-as iskolában. A fiúkat annyira felkapták, hogy középiskolás létükre őket hívták zenélni az „Institutba” a főiskolás bulikra.

Ha visszagondolok, magam sem tudom, mi keltette fel ebben a mi társaságunkban azt a fene nagy zenei érdeklődést. Senki családjában nem volt nagyemő muzsikus, senki nem biztatott bennünket, sőt. És valahogy mégis egymás után jöttek létre kisebb-nagyobb, jobb-rosszabb zenekarok. Még a műfajok is összemosódtak, mind beatzenekarok szerettünk volna lenni, de a legtöbb esetben inkább tánczenének sikeredett a produkció. Ami nem is csoda, mert hát táncolni akart rá a jónép.

A *Phosphornak* az volt a baja, hogy nem volt dobosunk, pedig nyárára jutalomképpen Menyházára küldtek minket, táborzenekarnak. Hát azt a tábort én doboltam végig, de ősszel Schubert Elvirát kértem fel dobosnak, s az egész társaság beiratkozott a népművészetibe zenét tanulni. Most már tényleg a legjobb úton voltunk a beatzenekarság felé.

Közben nem is sejtettük, hogy mi készül a háttérben a forró váradi nyárban. Szép csendben, minden hírverés nélkül összeállt egy újabb zenekar. Ki más volt az akció mögött, mint Virányi Attila! Aki addig csak a Vass Béla-féle zenekarban próbált szerencsét, mely ugyancsak az iskolánkban működött. Attilának szerencséje volt: a szülei zeneórákra is járatták! Kezdetben vala a harmonika, aztán a zongora, ám hamar feladták, mert semmi remény nem volt egy saját zongorára. A családi zongora, amelyen a nagypapja – a váradi református iskola rektora – és a nagyanja játszott annak idején (a legenda szerint nagy sikerrel), a második világháború és a „jóságos szovjet katonák” martaléka lett. Így Attila is a gitárnál kötött ki. Előbb autodidaktaként tanult, később a Népi Művészeti Iskolában. Ez egy igen jelentős intézmény volt Nagyváradon, ugyanis városunkban nem volt zenei líceum, ezért zenét tanulni csak magántanárral lehetett, vagy a fentnevezett intézményben.

A város szívében, a nagykönyvtár mellett volt az iskola és a város legismertebb művészei tanítottak benne. Felvételi vizsgával lehetett bejutni, aztán 3-4 éven át folyt az oktatás, mind gyakorlati, mind elméleti órákon, s a végén diplomavizsgával zárult.

Na, de Virányit ebben az időszakban a zenénél még jobban érdekelte a színjátszás. Kicsit megingatta ugyan a színészi ambícióit, amikor az egyik előadá-

son tragikus verset adott elő, egy konflisnak és haldokló lovának szívfacsaró történetét, ami után a színjátszó kör vezető színésze, Palóczy Frici megkérdezte tőle, hogy ugye komikus színész szeretne lenni...

Nos, azon a 68-as nyáron Attila összepaktált Vajda Tibivel, Elekes Csabával, hogy alapítsanak ők is egy zenekart. Csaba, aki szintén iskolatársunk volt, komolyzenésznek indult, évek hosszú során át skálázott szorgalmasan a hegedűjén, s hogy nem lett belőle valamely filharmónia tagja, bizonyára ennek az intermezzónak „köszönhette”.

Babrik Jóska (Csaba mentora és barátja) akinek ereiben is zene csordogált: gitározott, blockflötézett, lantozott, az első „Aluminei Club”-i próbák idején már profi zenészként játszott a *Shadows*-nótákat. Hogy Vajda Tibi, a vagányfiú, meg Virányi miként tudta az előbbi kettőt megfőzni beatzenekar ügyben, az máig talány.

A *Metropol* megalapításának körülményei mai napig kissé zavarosak. Hej, messze már az a 68! Az események pontos kronológiájára ki-ki másképpen emlékszik. Tény; hogy 1968 november 29-én a „IEMB Club”-ban, a *Metropol* együttes bemutatkozott Nagyvárad közönségének.

A METROPOL SZÜLETÉSE

Amikor ennek a könyvnek az ötlete megszületett, Horváth Károly (szintén váradi, szintén zenész, szintén a beatnemzedék tagja, akit később közelebről is megismer majd az olvasó) beszélgetésre hívta össze a *Metropol* összeszedhető tagjait és néhány szorosan hozzájuk kapcsolódó személyt. Mint minden kötetlen beszélgetés, nem követi szigorúan az időrendiséget és vannak benne utalások olyan szereplőkre és történésekre, amelyek majd csak a későbbi fejezetekben válnak egészen érthetővé.

A beszélgetés résztvevői Virányi Attila és Vajda Tibor, akinek a nevét már megismerte az olvasó. Továbbá a házigazda Márkus János, aki ugyan sosem volt tagja a *Metropol*nak, de mégis mindig „benne volt”. Három későbbi *Metropol*-tag: Nagy Gábor, Tomory Pali és a *Glóbusz*ból már ismert Orbán Bandi. Jelen van még az örök „mindenes” Felfalusi Péter és meghívottként Boros Zoltán, aki 1971–1985 között a Román Televízió magyar adásának zenei szerkesztője, majd 1989-től az újraindult adás főszerkesztője volt. Adjuk tehát át a szót Horváth Karcsinak.

Aki hűvösen racionális dolgokat, esetleg zeneszerzési trükköket, vagy valami nagyon komolyat vár ettől a könyvtől, az jobb lett volna, ha valami mást keres a könyvesboltban. Hét darab – a zenekar megmaradt tagjai által telebeszélt – 90 perces magnókazetta és a rengeteg közös élmény, emlék

lesz az alapja ennek az írásnak. 2×29 órát töltött el a társaság a cél érdekében a sorstársból immár „szponzorral” előlépett Márkus János tinnyeiben, ami 160 évvel ezelőtt Kossuth Lajos tulajdona volt. A legenda szerint, a ház pincéjében tervezgették Kossuthék a forradalmat. A Metropól Group, bár forradalmat nem csinált, de felfordulást a 70–80-as évek romániai rockzenéjében elég gyakran... A tinnyeik találkozó egyik nagy nyeresége, hogy a beszélgetéseken részt vett Boros Zoltán, aki zenei szerkesztőként, muzsikusként és barátként követte a zenekar pályafutását. És ami nagyon fontos, ő is NAGYVÁRADI!

Pár évvel ezelőtt egy szintén zenész, de csíkszeredai ismerősöm szememre hányta, hogy könnyű volt nekünk karriert csinálni (mihez képest?), mert mi váradiak vagyunk, és Boros Zoli előnyben részesítette a váradi zenekarokat.

Még mielőtt átadnám a szót Borosnak, hogy mondja el véleményét „Várad-ügyben”, leírnám, hogy mit jelentett számunkra (nyugodtan használom a többes számot) 60-as évekbeli váradiaknak lenni.

Hogy mindenki büszke a saját szülővárosára (falujára), az normális dolog. A váradiak nemcsak szeretik, hanem ismerik is a városukat. Mindenki tudja, hogy hol van a Léda-ház, az Astoria teraszán ülve óhatatlanul eszünkbe jut, hogy valamikor Ady is itt „fogyasztott”, hogy a város új utcaneveit senki sem tudja (legfeljebb a sajátját) mert a Bémer tér, a Sztaraveczy, a Hübseberg, Szacsvaj, a Beöthy Ödön utca maradt hangulatában a régi; nem volt fiatal, aki ne tudta volna a barokk palota sajátos ismérveit (365 ablak, 52 szoba, 12 folyosó stb.): nem történhetett meg, hogy egy szerelmespár legalább egyszer ne sétáljon végig a Kanonok soron, hogy ne fogadjon örök hűséget a Kálvária dombon; ne tudja, hogy ő a Holnap városában, a Peceparti Párizsban lakik.

Nálam okosabb és elfogulatlanabb emberek is észrevették, hogy a város hordozott (s talán hordoz ma is) egy sajátos nyitottságot, mindenre, ami új, de nem szélsőséges.

Ez így elég furcsán szól, de így igaz. Ezért különböző vallások, nemzeti-ségek jól megfértek egymás mellett. Tizenéves koromból emlékszem arra a döbbenetre, amikor zsidó osztálytársaim sírva hagyták el a szülővárosukat, az országot. Az egész azért volt – többek között – furcsa számomra, mert akkor jöttem rá, hogy ők mások, mert addig együtt játszottunk, együtt buliztunk, fociztunk, udvaroltunk, és természetesen zenekart alapítottunk. Volt a beatnek (vagy csak a váradiaknak) egy internacionális jellege, nem érdekelt senkit, hogy kinek milyen a családfája, mert magyarul, románul mindenki tudott és az akkori slágerek szövegei, amiket a Szabad Európából, a Luxemburg-rádióból meg a Radió Beogradból, elképesztő reccségés, ropogás közepette próbált azonosítani az angolul hébe-hóba beszélő ifjúság, nem nagyon voltak fontosak számukra. A zene egyszerűsége, át-

láthatósága volt fontos. Legalább is eleinte. Most pedig egy kis történelmi visszatekintés következik, Boros Zoltán megfogalmazásában.

Horváth Károly: Arra lennék kíváncsi, hogy a *Metropol* együttes milyen zenei közegbe érkezett, esetleg robbant be (?) annak idején... Váradon.

Boros Zoltán: A *Metropol*t megelőző korszakban vettem részt a váradi ifjúsági zenei életben, abban a korszakban, ami a dzsessz szórakoztató zenei időszakának a végét jelentette, s ami után következett tulajdonképpen a *Beatles*. Nagyon sokáig a dzsessznek voltak olyan alműfajai, amik betöltötték a tánczenének és a szórakoztató zenének is a szerepét. A *swinges* korszak egyértelműen mindkét szerepet betöltötte, a dzsessz lényegét is hordozta önmagában, de ugyanakkor a filmmusicalok világát is fenntartotta. Aztán később az igazi dzsessz elindult egy olyan önálló úton, amely már eltért a szórakoztató ipartól: a *swing* után a *bebop*, a *cool*, a *free-jazz*. Ezek már jóval kevésbé voltak látványosak, szűkebb közönségre számíthattak, a hollywoodi filmipar eltávolodott a dzsessztől.

Ennek a korszaknak az utolsó éveiben voltam én zenész Nagyváradon, amikor még dzsesszt lehetett játszani a klubokban, ahova táncolni jött a fiatalság. A dzsessz mellett előadtuk természetesen a korabeli magyar és nemzetközi slágereket is. Ennek a korszaknak egyik legjelentősebb alakja Tripa János szaxofonos volt, aki nemcsak Várad, hanem egész Románia egyik legnevesebb dzsesszmuzsikusává is vált.

Ebben az időszakban már érződött, hogy korszakváltás van. Akkor érkezett a *rockzene*, mely nagyon közel állt a mi zenénkhez, mert az első rockdallamok szintén a *blues*-sémára épültek. Lassan a rock teljesen elvált a dzsessztől, mely egészen új utat választott magának. Jó messze elment a közönségtől, elsősorban a *free-jazz*-szel, majd jóval később újból találkozott: abból lett a *jazz-rock*.

Öt év zeneakadémia után visszatértem Váradra és akkor már újdonságok fogadtak: rendkívül népszerűek voltak a magyar beatből átvett, két-három akkord kíséretű dallamok, s ezeket a magyar szöveges dalokat mi is föl kellett vegyük a repertoárunkba. Igazából – hogy is mondjam – nem tartottuk nagyra ezeket, de be kellett látnunk, hogy a közönség rettenetesen szereti őket. Mi a dzsessz felől közeledtünk a muzsikához és azt kellett megállapítanunk, hogy a dzsessz önmagát egyre bonyolítja. Intellektuálisan egyre komplexebb hozzáállást, egyre nagyobb hangszer tudást kíván meg a zenésztől, egyre bonyolultabb improvizatív és kompozíciós gondolkodást követel. Mi ennek voltunk a hívei, s egyszer csak szembejött velünk egy egészen más világ, ahol a fiatal (alig képzett) muzsikások pár akkordos kísérettel adtak elő dalokat, és az mindenkinek nagyon tetszett.

A fő különbség az volt, hogy amíg mi – gyakorlatilag – hangosítás nélkül játszottunk, esetleg az énekes hangját erősítettük, elérkezett egy új elektronikus zenei világ, amikor megszólalt a BASSZUSgitár. Ez volt a legnagyobb újdonság, találmány, hogy az addigi nagybőgővel szemben – mely igazából csak a hangfokozatokban tudott érvényesülni, élőben nem – most megjelent a BASSZUSgitár.

Boros Zoli úgy monda ki a „BASSZUSgitárt”, mint ahogy egy édesszájú gyermekből törhetne ki a „habos torta” szó...

Boros Zoltán: A basszusgitáron elég volt csak egy hangot megpengetni és arra már felépült az egész muzsika, mert – elnézést a kifejezetésért – de végre *töke volt, mélysége volt az egésznek*, amire épülhetett a zene. A régi generáció részéről volt egy érthető gyanakvás ezzel a zenével szemben, mert zeneileg nem sok érdekeset nyújtott: a dalok szinte kizárólag dúr akkordokra épültek; moll, szűkített akkord csak elvétve jelentkezett. Primitív muzsikának tűnt!

Orbán Bandi: De azért ne sopánkodj, mert nektek is megvolt a közönségeket, én még alig tanultam gitározni, amikor nektek már hatalmas sikerek voltak, annak ellenére, hogy ez réteg-zene volt.

Boros Zoltán: Jó-jó, de mi éreztük, hogy itt jön valami új, aztán ezek olyan szemteleknek, nagyképűek...

Orbán Bandi: ... meg nagyhajúak ...

Boros Zoltán: ... meg nagypofájúak, meg farmeresek, és mi itt vagyunk a rengeteg akkord- meg hangszertudásunkkal, zeneakadémiát végzett muzsikusok voltunk, hazajöttünk és nem az volt, amit tanultunk, hanem az van, hogy É-dúr [*azt lehetett a legkönnyebben lefogni*], megszólalt jó hangosan és a közönség máris örjögött.

Horváth Károly: Úgy veszem ki a szavaidból, hogy Kolozsváron még nem létezett az a beatzene, ami már Váradon számtalan klubban divatos volt.

Boros Zoltán: Ez egyszerű földrajzi kérdés. Kolozsváron is voltak kitűnő diákzenekarok, de a nyugatról, rádióhullámokon érkező új zene a Királyhágón fennakadt. A Kosuth rádió, amelynek a hangjaira gyerekkorom óta ébredtem, a hegyeken túl már nem volt fogható. Váradon a Magyar Tévé adásait lehetett vételezni. Várad a Partium közepén, a politikai határokat nem ismerő rádióműsorok hatására, ízlésben inkább csatlóódik a nyugati szférához, mint amennyire csatlóódik a Királyhágón túli rész. Ez kifejezetten erős volt abban a világban, amikor a kommunikáció eszköze csak a rádió volt.

A váradi beatzenekarokra elsősorban a magyarországi zenekarok voltak hatással. Fontos megjegyezni, hogy Magyarország egyike azon kelet-európai országoknak, mely a beatkorszak lelkületét sikeresen és minőségi szinten tudta átvenni. A lengyel és a magyar beaten kívül nem ismerek olyan kelet-európai muzsikát, amely a lényegét vette volna át ezeknek. És itt a lényeghez a szövegek is hozzátartoznak: nem importálták az életérzéseket, hanem a saját – pesti, kőbányai, angyalföldi – gondolataikat írták meg a szövegekben.

Ennek volt egy közvetlen utóhatása, az a korszak, ami Erdélyben következett, amikor a nyomorból született a gyöngyszem: legyen eredeti erdélyi muzsika, ifjúságnak szánt, szórakoztató is, de ugyanakkor több is annál, önálló ars poeticával rendelkező muzsika jöjjön létre és az sajátosan kisebbségi muzsika legyen. És ez egy különlegesség, ilyen nem volt a baszkoknak, az occitánoknak, az íreknek, ez Erdélyben jött létre az 1970-es években, hogy saját beatzenéjük, rockzenéjük legyen az erdélyi magyar fiataloknak, akik kisebbségi sorsban éltek.

Különösen az utóbbi pár mondat elementáris erővel hatott a nehéz fiúkra, rám is. Könnyektől elhomályosult szemekkel néztünk magunk elé, mert úgy éreztük, hogy valamilyen formában, mi is hozzámuzsikáltunk ahhoz a bizonyos GYÖNGYSZEM-hez valamit.

De ne haragudjon a tisztelt olvasó, hogy a riporter csöppnyi iróniával is tekint erre a gyöngyszemre, mert ha nem ezt tenné, valóban elsírná magát. Mert abban MI valóban hittünk, hogy a dalaink falakat, színpadokat – már leírhatjuk – kormányokat, törvényeket döntenek majd össze. Kisfalussy Bálint, aki a szó legkomolyabb értelmében a szórakoztató zene felől döngötte a falakat és lett a romániai magyar – újabb fogalom – „könnyűzene” legértékesebb alakja, 1971-ben egy Siculus megbeszélésen azt mondta, hogy amennyiben egy zeneszerző nem hiszi az éppen megírt szerzeményeiről, hogy az minden idők legnagyobb slágere, az ne is adja elő, ne is álljon ki vele a világ elé. És ezt mi – legtöbben – elfogadtuk és megfogadtuk: mi leszünk a legjobbak. A háttérből pedig a kornak talán a legsötétebb karhatalma lóbálta vigyorogva gumibotját, lecsapásra várva, magában azt mondogatván: „dehogyan lesztek”!

Szóval Boros Zoli örök vitapartnereként hozzáfűzném – most, hogy már a homály tisztult a szememből –, hogy Jugoszláviában és Csehországban is elég komoly beatzene volt, nem beszélve a román zenekarokról: Phoenix, Sfinx, Roșu și Negru stb., melyek társakként, lehetőségként ott lebegtek minden romániai magyar muzsikusként. Társként u.i. nagyon jól megvoltunk velük, amúgy pedig nem volt más lehetőségünk, mint hogy megértsük magunkat, és „karrierként” csak azokkal a színpadokkal számolhatunk, mint ők: a bukaresti Palota Terem, a Polivalens Terem volt a csúc. Külföldre kijutni egyenlő volt a lehetetlennel.

Még hozzáfűzöm, s ez érdemeinket egyáltalán nem csorbitja: az occitánoknak – az írekről pedig nem is beszélve – rendkívül komoly „kisebbségi” zenei kultúrájuk van. Jómagam a nyolcvanas évek végén, több ilyen kisebbségi fesztiválon vettem részt, mint a magyarországi MÁKVIRÁG együttes tagja és feltűnően otthonosan éreztem magam... Na, de térjünk vissza Tinnyére, illetve Váradra.

Horváth Károly: Emlékeimben úgy őrzőm, hogy Váradon rengeteg klub, fellépési lehetőség volt a zenekarok számára. A dokumentáció kedvéért – meg „azokért, akik nincsenek itt” – soroljuk fel a főbb váradai beat-helyszíneket; a Sas-átjáróban az Ifjúsági klub; a Könyvtár mellett a Faipari klub, fedőnéven URCC (urécsécsé); az ARLUS a Bémer téren, ami a legtekintélyesebb koncertek helyszíne volt; a „Breiner” ami a Szigligeti utca Körös-parti felén van; a Nyomda klub, az Arta mozival (hajdan Katolikus színpad) szemben; a Petőfi klub; a „Szoli klub” (Solidaritatea cipőgyár klubja) Teleki utca; a Szőrmegyár klubja; az „Institut” (a Pedagógiai Főiskola) klubja; a Léda Há-

zában volt egy klub (Vasúti Művelődési Ház – CFR klub); Szőlőson a katolikus templommal szemben egy másik klub; az Aluminei klub; a Sörgyár klubja.

Ez a felsorolás a nyomdatechnika csődje, mert írásban kezelhetetlen hangzavarban történt: mindenki egymás szavába vágva fűzött hozzá valami új – pontosabban régi – nevet. A homály elszállt, a szemek élénk fényt kaptak: bulik, koncertek, leányarcok, sikerek, bukások, erősítők, dugaszok, biztosítékok, igazgatók, 25 lejes honoráriumok – amik alapjai lehetnek egy újabb befektetésnek – szóval minden, ami azt a kort, korosztályt jellemezte, megjelent az arcokon...

Márkus János: 1971-ben 57 zenekar működött Nagyváradon.

Ez a szám annyira szép, hogy senki se mer rákérdezni Márkusnál: honnan tudja ezt ennyire pontosan. Amúgy valóban majdnem ennyi volt... A beszélgetés vezetője úgy érzi, hogy zenetörténeti, várostörténeti, meg egyéb szempontokból megágyazta a helyet a nagy kérdés számára: hogy alakult meg a Metropol együttes, de nem tudja meghazudtolni publicista múltját és a kérdés így hangzik el.

Horváth Károly: Amikor megalakult a Metropol együttes, valamiért vagy valami ellen jött-e létre? Valamit el akart söpörni a zenekar, vagy pedig...

Virányi Attila: Én úgy érzem, hogy nem. Egyszerűen muzsikálni szerettünk volna. Nem volt olyan érzésünk, hogy az idősebb generációval nekünk harcolnunk kellene.

Csak ennyi? „Egyszerűen muzsikálni szerettünk volna” Szakértők százai élnek meg a nagy kérdés fejtegetéséből. Ők meg csak úgy kijelentik, hogy szerettek volna jókat bulizni.

Bármilyen furcsa, az alapító tagok közé tartozik Babrik Jóska is, aki pár hónapos muzsikálgatás után kivált a társaságból, mert ő már akkor megérezte, hogy más az a zene, ami őt érdekli.

Babrik József – a romániai magyar zenetörténet egyik legeredetibb alakja. A Camerata Transsylvanica régizene-együttes alapító tagja és vezetője. Ma is népszerű dalok – Virágom, virágom; Meztlábas leánykérő; Amerre az én vágyam száll; Sej ladilom – szerzője; az erdélyi magyar régizene következetes kutatója, lantművész, zeneszerző. Korai halála a közép-európai zeneirodalom nagy vesztesége.

Az egyik banda, tehát úgy nézett ki, hogy Elekes Csaba, Babrik Jóska meg én, plusz egy idősebb tag, aki dobolt, ő nem lelkesedett különösebben a Metropolért – zsoldos al-

kat volt –, eljött, lejátszotta a bulit, megkapta a gázsit és kész. Ez a csapat a „Rogerius negyed”-beli, u.n. Aluminei klubban lépett fel, mert ismertük a klub igazgatóját, engedélyt adott az előadásainkhoz. Kb. ekkor jött valahogy össze a kapcsolatunk Tomory Pálival; leköltöztünk a klubba és kezdtük meg a próbáinkat közösen, immár Vajda Tibivel is kibővülve. Az Aluminei után következett a Nyomda klub és a Breiner Béla illegalista kommunista harcosról elnevezett építőklubja. Itt szegény Vajda Tibor színtefejezte a karrierjét, u.i. leküldte Csabát, hogy hallgassa meg a híres, nevezetes bordó Jolana gitárját. Mindenféle tákolt eszközök voltak – nem ismertük a védőföldelést – és leszólt, hogy „Hallgasd csak meg ezt az akkordot”, belesapott a húrok közé, megközelítette az erősítőt és abban a pillanatban mind a hat húr leégett. Totális kettőhúsz [értsd: 220 volt feszültség] zuhant át a hangszeren. Ha ő épp a húrokat fogja és megérinti az erősítőt, akkor egy elég érdekes jelenet játszódott volna le a Breiner színpadán.

Vajda Tibor: Emlékeztek a Nyomda klub igazgatónőjére, aki meghallgatott egyszer bennünket és finoman kijelentette, hogy nem játszunk elég román számot, ne számítsunk nagy karrierre, ezért onnan távoztunk.

Horváth Károly: Miket játszottatok?

Vajda Tibor: Főleg magyar számokat, amik akkor divatosak voltak...

Virányi Attila: Akkor még nem volt saját szerzeményünk, majd később a „Péter bácsi táskája” volt az első nagylemezű opus.

Nagy Gábor: Zoli felvázolta, hogy hová csöppentünk mi bele. Volt egy kis zűr. De hát mi ezt nem tudtuk, zenélni akartunk. Első fellépésem úgy jött össze, hogy az egyik tanárunk felkért: játsszunk az egyik osztálybulin. Lenyomtuk a Ne gondold c. *Illés*-számot. Mi ott csörömpöltünk, az osztály visított, értékelték az egészet, így aztán többet nem léphettünk fel. Mi nem voltunk képzett zenészek, mi csak úgy csináltuk. Azt is merném mondani, hogy az akkori zene inkább hangulat volt, mint muzsika.

Nem tudom, hogy Biga barátunk találkozott-e azzal a könyvtárnyi irodalommal, mely csak azzal foglalkozott, hogy zene volt-e, vagy csak hangulat, üvöltés, vagy életérzés, vagy dühöngés, szelíd motorozás, vagy képzelt riport? Máig is megoldatlan kérdés, pedig Virányi mintha megadta volna előbb a választ...

Tomory Pál: Közben folyt a harc az Alumina klubért, volt a *Fortuna* zenekar Elekes Csabával és Dávid Sanyival (aki később színész lett) és volt Szabó Imi a torzítógyártó, a Május 1 utcából a másik gitáros, én meg doboltam. Ezt volt a *Fortuna* együttes. Mi bekerültünk egy pillantásra az Alumina klubba, egy kicsit összeveszekedtünk a *Metro*-póllal, ami szintén ott akart próbálni és akkor fuzionáltunk.

Horváth Károly: Hogyhogy összeveszekedtetek?

Tomory Pál: Pontosan már nem emlékszem, de volt egy kisebb lökdösődés, dulakodás.

Pár perces tisztázás következett, hogy ki, mikor is állt be a bandába, hogy is lett a Metropol. Amíg a fiúk vitatkoznak, felhívnam az olvasó figyelt

mét a „torzítógyártó” fogalomra. Az elektromos hangzások egyik – hogy is mondjam – nagy vívmánya volt a torzító, ami ki tudja miért, de elképesztő eksztázisba hozta a hallgatóságot. A gyártás azt jelentette, hogy valaki valamilyen úton-módon külföldről hozzájutott egy tervrázhoz, ami alapján készülhettek az újabb és újabb példányok a boldog zenekari tagok számára. Minden újabb technikai vívmány, amivel egy együttes rendelkezett, emelte a társaság rangját.

Vajda Tibor: Elekes Csaba az originál bandában benne volt velem együtt, azután Attila jött, szétváltunk, majd megint összejöttünk.

Márkus János (aki a jelek szerint mindenre pontosan emlékszik): 68 júliusában mentem én Csabával *Metropol*-próbára, akkor tehát már tag volt.

Vajda Tibor: De hova? (*Micsoda keresztkérdés!*)

Márkus János: Hát az *Ínräitrea* gyár mellett laktak egy hátsó udvarban, a... (*gondolkodik*) a *Tuberozelor* utcában. (*A társaság lenyűgözve ünnepli Márkus emlékezőtehetségét: „Hiába jó feje van ennek a Jánosnak!”*)

Vajda Tibor: Akkor én távoztam Kanadába, a zenekar egy időre felbomlott, Attila levélben tudósított, hogy ő elment Bukarestbe.

Virányi Attila: Én később, 1970-ben mentem fel Bukarestbe. 1968-ban – ahogy János említette – mentek a próbák, mentek a kisebb bulik. 68 novemberéből származik az a bizonyos plakát „Concert beat” címen léptünk fel, ami már nagyon komoly dolog volt, ott már jegyet is árultunk, pénzt kasszíroztunk, jöttek a „nagy lóvék”...

Tomory Pál: 1970. május 4-én (*neki is megjött a pontos emlékezőkéje*) volt az árvíz, júniusban volt az ingyenes *Metropol*-koncert. Következik a „Gyöngyhajú lány” Orsós Zoli (*újabb név a zenekarban*) velünk tart, a legszebb szopránjával örjiti a közönséget, amikor egy aktivista megfogta a generál kapcsolót, lerántotta, sötét az egész teremben, 500 fiatal bezsúfolva, óriási pánik...

Ingyen, pusziért játszottunk, mégse volt jó. Ennek ellenére, vagy talán pont ezért nagy siker volt. Ezzel azt akartam érzékeltetni, hogy a *Metropol*-botrányokat legtöbbször nem mi akartuk, hanem jöttek azok maguktól, mondhatni államilag szerveződtek. Ment a lavina, ment egyik banda a másik után. Razzia volt a „Szoli” klubban. Bejön a rendőrség. Egy darab cigány se volt ott, csak a zenekar volt bent, éppen csomagoltunk. Nekem estek és kibálták a bőrbetétet a nadrágomból. Véletlenül rövid hajam volt, nem nyírtak meg. S akkor elkezdtünk gondolkodni; ha „ti” így léptek, akkor erre itt a válasz, és így jöttek a Páncélvárosok, aztán...

Újabb – mai ifjúság számára – ismeretlen fogalmak: hajnyírás, nadrágtépis és még sorolhatnám, hogy milyen külsőségek zavarták a Hatalmat. Hosszú haj, szakáll, kicsit rövidebb szoknya, szűkebb vagy bővebb nadrág: mind olyan államellenes bűnök voltak, amelyek súlyos közerkölcs-sértésnek számítottak és az elhajlókat a rendőrség önkényesen nyírta ki. Akkor se, ma se tudok, tudunk rá magyarázatot, hogy miért ne lehetett vol-

na farmerban építeni a szocializmust... A zenekari tagok sorsa még keserűbb volt a nagy átlagnál, mert a közönség – az általunk is ismert önkény ellenére – elvárta, hogy a muzsikuskok külsőségekben is hasonlítsanak a nyugati sztárokhoz.

Az akkori idők tudathasadására jellemző, hogy klubokban, később színházakban, sportcsarnokokban még elnézték a szervezők a „hosszú haját”, de a televízióban mindenkit lecsatoltak (sic!): a zenészek – mivel egy felvétel miatt nem vágták le a hajukat – csaltak és hajlakk segítségével váltak képernyőképessé... Utólag ismerjük el, hogy borzalmasan néztek, néztünk ki.

Virányi Attila: 69-ben voltak a klubviták, veszekedések, helyezkedések, közben Tibor elment.

Vajda Tibor: Bocsánat egy pillanatra (a nyírások emléke felzaklatta a kedélyeket), benneteket pedig letiltottak egyszer az „Insztitutttól” emlékszem (Orbán András lett felszólítva az emlékezésre, aki jóval később lett Metropol-tag. Akkor ő még a nagy rivális, a Glóbusz együttes tagja volt, ezért sokan, máig is úgy hívják, hogy Glóbusz Bandi) szintén hosszú haj miatt.

Virányi Attila: Emlékszem például olyan bulira, amikor az Ifjúsági klubban volt a nagyváradai iskolazenekarok vetélkedője, ahol mi nem léptünk fel, mert mi nem voltunk iskolaegyüttes. Mi csak „megfigyelőként” mentünk el, mondván „na lássuk, hogy mit tudnak ezek”. A második sorban ült a *Little Stones* (Arbore Şerbannal, Szabó Ákossal, Egyedi Lacival), a harmadikban egy másik zenekar. Csináltam egy „hápgogatót”, ami az első pedál volt Váradon ...

Márkus János: Azt én szereltem!

Virányi Attila: Nem, ez nem az volt, ez még a lábajtásos hápgogató volt, és odaadtam Vivi Repciucnak, mert ő játszott valamelyik iskolazenekarban. Szóval Tiborral mérlegeltük a zenekarokat – utólag belátom – picit pökhendien jelentettük ki minden fellépő után, hogy ez nem konkurencia számunkra, mi ezeknél is jobbak vagyunk.

Orbán Bandi: Én is ott voltam a *Glóbusz* zenekarral, akkori tagok: Szabó Géza ritmusgitar, Hájek Ferenc basszusgitar, ének, Propp Ferenc dob, jómagam szólógitáron játszottam a 700 lejes Turist villanygitáron. Emlékszem: László Marika, a 3-as iskola KISZ-titkára a nagyobb siker érdekében felbérelte Mitin népzenei karmestert, hogy felkészítsen minket vokálisan. Először szólt bele egy külsős a *Glóbusz* zenéjébe. A *Phoenix* együttes: „Canarul” című dalát énekeltük, nekünk nem lévén saját szerzeményünk. A nóta szép volt, de a mondanivalója döbbenetes az akkori kommunista időkben és ezt nem vették észre az elvtársak (szerencsére). Arról szólt, hogy egy kalitkába zárt kanári, a szabadság reményében mindig nekirepül a kalitka rácsának, de mindig szárnyaszegetten leesik. Ezt szó szerint le kell írjam, mert annyira jellemző volt a román kommunista terrorra az elnyomás, a kultúra területén is, hogy csak burkoltan lehetett véleményt nyilvánítani, jelen esetben nagy elődünk a *Phoenix* zseniálisan megfogalmazta a romániai emberek szabadságvágyát, köztük a mienket is. Zenekarvezetőként ezért választot-

tam ezt a dalt a versenyre. Szóval, idézem eredetiben a refrént: „Sărman canar, țî s-a pãrut, cã zãrile țî s-au deschis, dar n-a fost doar decît un vis rãnit, tu ai cãzut.”

Fordításban: Szegény kanárimadár, neked úgy tűnt, hogy megnyílt a látóhatár, de álom volt csupán, sebzetten hulltál alá.

Ugyanezen a versenyen fellépett egy női zenekar is, a *Phosphor* együttes, tagjai: Józsa Erika ének, gitár, Papp Manyi ének, tamburin, Szilágyi Júlia basszusgitár, Dénes Éva kísérogitár. Kuriózum volt annak idején és nem is volt az országban akkor még más női zenekar. Megint VÁRADIÁK. Hogy méltók legyenek a nevükhöz, foszforeszkáló gyöngysort hordtak, ami sötétben világított. Azt a versenyt ők nyerték meg. Sok közös turnén volt a *Glóbusz* és a *Phosphor*. Volt sikerük a miniszoknyás lányoknak. Ők már saját szerzeményt is énekeltek: „Oly szép a világ”-ra emlékszem ami természetesen a Józsa Erika szerzeménye volt. Jó kis feketeerdei, telegdi, belényesi stb. turnék. Erika „Öcsém”-nek szólított, volt is közöttünk egy év korkülönbség. Ezek a kezdeti vidéki turnék adták meg a lendületet nekünk, akik a zenei pályát választottuk a későbbiekben, de akkor még nem tudtuk, hogy eljutunk a profi szintig.

Pár perces zűrzavar következik; van aki így, van aki úgy emlékszik. Tény és való, hogy elég nagy volt a jövés-menés a zenekarban. Érettségi, felvételik, katonaság határozták meg a zenekarok összetételét. A nagy kérdés, hogy Nagy Gábor, Biga mikor állt be az együttesbe.

Virányi Attila: Bigus, te 1970-ben kerültél be a bandába. Erre biztosan emlékszem, mert abban az évben fejeztem be az iskolát, érettségiztem volna, ha tudtam volna, csak nem voltak meg a papírjaim, szóval felkerültem Bukarestbe, ahonnan szilveszterezni hazamentem, s te akkor már a zenekarban játszottál. Olyan felvételeket csináltunk, hogy te bőgőztél, én meg akusztikus gitáron játszottam.

Nagy Gábor: De akkor még mindig nem voltak meg a saját számok!

Virányi Attila: Azok 71-ben készültek a Siculusra! A Tomory-villában gyakoroltunk és én akkor érettségiztem, mert addig előkerültek a papírjaim. *(Ez is egy jó kis történet lehetett.)*

Nagy Gábor: De miért mentünk mi a Tomory-villába?

Tomory Pál: Mert frankó volt a hely és mert nem volt próbatermünk.

Nagy Gábor: A „Szoliból” a Tonea elvtárs kirúgott bennünket.

Virányi Attila: Biztos volt cirkusz, mert mindenhol cirkusz volt.

*Elégedett kacagás, most már 40-en túl, amikor már mindenki lecsendese-
dett a családja mellett, jól esik visszagondolni azokra az időkre, amikor
„mindenhol cirkusz volt”. A beszélgetésben itt fontos szerep jutott a zenekar
hajdani mindenesének Falfalusi Péternek, aki éveken keresztül hűen követ-
te az együttest és minden munkát elvállalt, csak a zenekar mellett marad-
hasson. Ő nem tudott énekelni, gitározni, de tudott hangosítani, pakolni,
ládákat cipelni, sörért elugorni, vonatjegyet venni, néha hisztizni, zené-*

szekhez nyugodtan szólni, minden csínybe bekapcsolódni. Szürke eminenciás, aki a színpalak mögül figyelte a többiek sikerét és ritkán – vagy soha se – jutott eszébe, hogy az ő nevét nem ismerik. Most se zavar senkit, csak helyesel, vagy helyreigazít, de nélküle mindenkinek hiányérzete lenne.

Horváth Károly: Mikor lett rajongótábora a *Metropol*nak?

Tomory Pál: Egyértelműen a *Siculus* után!

Nagy Gábor: A *Werther* után...

Tomory Pál: Autogramot kérő tömeg – akkor én nem játszottam, csak másodállásban – a *Werther* után várta a zenekart.

Horváth Károly: Nem kimondottan az autogram kérőkre gondoltam, hanem arra a 30-40 emberből álló csapatra, akik bárhol léptetek fel, követett benneteket!

Nagy Gábor: Ilyen nem volt eleinte, mert a közönség akkor még szórakozni ment a klubba, és nem a zenekar miatt.

Orbán Bandi: Aki a Breiner-klubba járt, az nem volt mit keresen a Szoli klubban! Kialakult klub-táborok voltak.

A beatzene újraszervezte a város – bonyolultan kifejezve – hovatartozási rendszerét. Szüleink idejében városnegyedekre – Réday, Liget, Szálka domb, Velence, Köröspart, Ősi, Olaszi stb. – osztották a „bandákat”. Egy peceparti csóró nem kísérhetett haza Ősibe egy leányt, vagy ha igen az „életével játszott”. Most – a 60-as, 70-es években a klubok fémjelezték egy társaság hovatartozását.

Nagy Gábor: Ezekhez az évekhez hozzátartozik a folyamatos felszerelési hiány és más együtteseknek a kémkedése, milyen cajguk [cajg = felszerelés, a német *Werkzeug* (szerszám) szóból – sz. m.] van és honnan vették...

Vajda Tibor: Szegény Attila állandóan küldte nekem a leveleket Kanadába, hogy küldjek ezt, küldjek azt...

Nagy Gábor: ... nyomoztak, hogy Tomory hogy csinálta a dobfelszerelését, honnan szerzett bőrt, azokat hogy szárítja, hogy feszíti. Ez kitöltötte az egész napunkat, mert az, hogy játszottunk, az csak egy kicsiny része volt az életünknek. Próbálni nem sokat kellett, a számok csak úgy összejöttek: voltak a magyar számok, *Shadows*, *Beatles*. A felszerelésnek a tárolása, összerakása, javítása, hurcolása egyik helyről a másikra. Ez volt! Ezzel kitelt a napunk!

Orbán Bandi: Híres volt a *Metropol* kiskocsi. Felfalusi hegesztette!

Újabb érdekesség a Metropol kiskocsi. Nem akármilyen látvány volt, amint a zenekar tagjai egy négykerekű szekéren vonszolták végig a város utcáin a felszerelést, mert autóról akkor még álmodni se lehetett.

Horváth Károly: Kimaradt egy nagyon fontos kérdés. Honnan származik a sokat vitatott *Metropol Group* név? Mert ezt nagyon sokan – főleg szerkesztők, felelős elvtársak – bírálták!

Vajda Tibor: Alapításkor több név is felvetődött.

Virányi Attila: A Tibor édesanyja ajánlotta, hogy valamilyen reprezentatív névre lenne szükség: *Royal, Metropol...*

Vajda Tibor: Ezek az angol dolgok, nevek jól hangzottak abban az időben, a 60-as évek közepén, amikor ez az angol örület volt...

Virányi Attila: Mint most?

Horváth Károly: Volt ebben tudatosság, hogy ez a név érthető, más anyanyelvűek számára kiejthető legyen?

Virányi Attila: Az első fellépéseink falvakban voltak, ezért ajánlott a Vajda anyuka olyan nevet, hogy érezni lehessen: a zenekar egy nagyvárosból, egy metropoliszból érkezik. Ekkor jöttem rá, hogy Nagyvárad az egy világváros. A név később okozott gondokat, de nem ezzel voltak a legnagyobb bajaink. Picit excentrikus volt, különösen ezzel a Group-pal társítva. Egyik legsikeresebb vállalkozásunk a Concert Beat [*románul és nem angolul olvasva a jelentése: részeg hangverseny*] plakát engedélyeztetése, átcsúsztatása volt az, hogy ezt nyomtatás alá sikerült vinni, s ezt mi kiragasztottuk és az a bizonyos első példány, ami a Gojdu-val szemben [*egyik reprezentatív iskolája Váradnak*] a vasajton jelent meg és közel 20 évig ott volt, ez egy csoda volt.

Felfalusi Péter: Nem tudták levakarni.

Virányi Attila: Ma is sajnálom, hogy azt az ajtót nem vettem meg, amikor az épület lebontották...

Kacagás! Jókedv! A zenekar életében pedig elkezdődött egy új korszak, ami túl volt már a „muzsikálni szerettünk volna” állapotán. A Hatalomnak az se nagyon tetszett, ha egynél (sic!) több ember egy lakásban összegyűlt, ha három fiatal kezdetleges hangszerekkel csörömpölt és énekelt, de ha ezt a produkciót közönség elé is akarták vinni, dermedtő magas falakat állított a muzsikálgatni akarók elé. A dalszövegeket gépelve két nyelven, 5 példányban kellett leadni, de már itt gond volt, mert írógépe csak annak lehetett, akinek rendőrségi engedélye volt rá. A plakátok szövege, mérete, színe stb. olyan standardok közé volt bepréselve, hogy grafikus legyen a talpán, aki a korlátok közül kikeveredve valami érdemlegeset tudott produkálni. S ez még mindig csak a kezdet, mert a szövegek felét visszadobták, újra kellett írni azokat... Sokszor a kínok közepette kiharcolt plakát, az engedélyeztetések labirintusából kikeveredve csak az előadás napján került a falakra, de nincs olyan jobb romániai zenekar, amelyik ne rendelkezne 3-4 olyan plakáttal, amiből végül is nem lett előadás.

Horváth Károly: Egy utolsó kérdés a boldog időkre: tisztázódott, hogy az *ős-Metropol* a Vajda Tibor lakásában alakult, ott voltak az első próbálkozások Virányi, Vajda,

Elekes, Cornea zongorista és valamilyen Pista volt a dobos felállásban. Arról nem beszélünk, hogy milyen hangszerek voltak abban az együttesben.

Vajda Tibor: A szomszédok legnagyobb öröme volt a zenekarban zongora, nekem volt egy dobozgitárom, amit majd egy híres Jolana féldobozos villanygitárra cseréltem fel, amit Pestről csempészttem át. Csabinak szereztünk egy lapgitárt. ezerháromszáz lej volt?

Felfalusi Péter: Nagy pénz volt akkor...

Vajda Tibor: ... a Fő utcai „Muzica”-ban vásároltuk. Csabi egyébként eleinte nem gitározott, hanem hegedült.

Orbán Bandi: Én is ott vettem a Turist gitáromat, jutalomképpen, hogy bejutottam a kilencedik osztályba. Tripa úr volt az üzletvezető, kellemes hely volt, nekem szentély volt. Oda jártam, mert közel volt a Nagy Sándor utcához, ahol laktam, és csak sóvárogtam, nézván a felakasztott gitárokat. Akkor még nem gondoltam, hogy az első *Metropol*-lemezen egy itt vásárolt régi gitárral fogok játszani. Virányinak ehhez képest csinált basszusgitárja volt. Sose felejttem el, Boros Zolinak akkor született az első gyereke, mikor mi az első lemezünket vettük fel az Electrecord stúdióban. Nem győzte a gitárhangelásokat szufflával, annak idején még nem volt gitárhangelő. Sőt Bélucinak is csinált dobjai voltak, mégis sokak szerint ez a *Metropol*-lemez a legjobb. Ebbe beleadtunk mindent, első nagylemez. Kislemeze való időt kaptunk, de Virányi, a dörzsölt zenekarvezető kiharcolta az LP-lemezt. Jut eszembe huszonvalahány év távlatából, megkérdelem: hogyan csinálta?

Virányi Attila: Váltogattuk a hangszereket. Nem volt tisztázott, hogy mit is akarunk mi. Én egy házi gyártású gitáron játszottam, barkácsoltuk az erősítőket...

Vajda Tibor: ... majd megtörtént az első nagy elhatározás és megvettük az első „Doina” erősítőt, ugyancsak a Fő utcai boltban.

Márkus János: Háromezernégyszáz lejbe került!

Tomory Pál: Tizenkét és fél watt?

Boros Zoltán: Szörnyű!

Vajda Tibor: ... Dinok papa vállalta a részletfizetést, mi pedig úgy gondoltuk, hogy a koncertekből fogjuk fizetni a törlesztést, amiről hamarosan kiderült, hogy nem olyan egyszerű, ettől elég feszült lett a hangulat a Papa és közöttünk...

Orbán Bandi: Mennyi volt a részlet havonta?

Vajda Tibor: Pár száz lej, de akkor nagy pénz volt nekünk, hisz ötven lej volt a csúcsgázs...

Horváth Károly: Általában mennyi idő telt el az első próba és az első fellépés között?

Nagy Gábor: Én mielőtt bekerültem volna a *Metropol*-ba, többek között a 2-es líceum zenekarában játszottam és emlékszem, hogy minden olyan hirtelen történt: mi hetek alatt tanultunk meg egy kicsit gitározni, egyik mutatta a másiknak az akkordokat, amiket pillanatok alatt bevágtunk Ezt senki sem irányította! Később édesapám az ő szisztematikus eszével azt mondta, hogy ezt így nem lehet csinálni, „nem vagy zenész” és akkor elküldött engem Bokor Barnához gitározni, aminek semmi haszna nem volt,

mert olyasmire tanított, amiknek nem tudtuk hasznát venni, meg volt még egy tanár egy „vastagszemüveges” Dávidnak hívták, akinél egy évig tanultam, az se volt jobb. Ez még az iskolazenekar korszak volt. Tomory Pali volt olyan merész, hogy eladott bennünket egy falusi bálba zenélni. Mi egy pár számot tudtunk összesen, szinte agyonverték bennünket, mert az úgynevezett bál-repertoárból semmit se ismertünk. Csaba volt közülünk a legképzettebb zenész, ő hozzád járt tanulni (*Boros Zolinak szól*) egyszer elkísértem egy ilyen oktatásra, ahol együtt muzsikáltatok, számomra teljesen érthetetlen dolgokat csináltatok ketten... Volt az *Ezermester* című lap, amiben találtunk egy cikket arról, hogy kell gitárt készíteni... Hozzáfogtam és csináltam egy gitárt, remekül sikerült. Apám nagyon haragudott ezért a dologért, a gitárt az asztalhoz is csapta, letörtött a nyaka a hangszernek, de azt visszaragasztottuk, ezzel a generációs kérdés megoldódott. Egy időre. Tomory Pali szerzett valahonnan egy cintányért, a pionír-dobokat hetekig hangoltuk, így lassan lett hangszer, mert az nem volt...

Márkus János: Ezek a gitárszámok úgy mentek, hogy amikor mi Elekes Csabával Berindan Péterhez jártunk tanulni, akkor Berindan kijelentette, hogy a könnyűzene az egy komolytalan dolog, Márkus tanuljon nagybögőt, Elekes tanuljon hegedűt. Ezt elmeséltem anyámnak, aki két hétig sírt a szégyentől, hogy az ő fiából bögős lesz.

Horváth Károly: Még mindig jobb mintha brácsás lettél volna!

Márkus János: Akkor adott háromszáz lejt és vett egy bögővonót és a gitártanár, aki soha egy akkordot nem tudott lefogni a gitáron, de a népművészetiben tanított...

Horváth Károly: Ez – mondjuk ki nyíltan – látszik is a gitártudásodon...

Nagy Gábor: ... és mi lett ebből a duóból?

Márkus János: Hát mi azt mondtuk, hogy ló..sz, hát ha Cheluék Bokor Barnánál *Beatles*-számokat játszanak három hangon, akkor mi ketten is fogunk három hangon játszani, amire Berindán kijelentette, hogy ilyen nincs.

Eddig jutottunk a malomkerék asztalt körülülve. A beszélgetés itt egy picit megtorpant, mert Virányi Attila Pestre kellett menjen a családja után, s mert időben, térben, beszélgetésben lejárt egy korszak a zenekar életében. E sorok írója újraolvasta az eddigieket, érzi, hogy kronológiailag van egy pár bukfenc a leírtakban, de aki a Metropoltól akar doktorálni, majd újrászervezi a beszélgetést. A fiúk ezt így mondták el, jókedvűen, egymás szavába vágva, évszámokat összekavarva – Márkust kivéve, aki mindenre pontosan emlékezett – derűsen, mert – bár ezt nem jelentette ki senki konkrétan – emberként és zenekari tagokként talán ezekben az években voltak a legboldogabbak... egész életükben. Ilyenkor még mindennek más színezete van, az egész élet egy „jó bulinak” tűnik. Négykerekű szekérrel mászkálni Várad utcáin, idegesíteni az embereket, vállalni a csóróságot, milyen jó buli? Lehet szegénynek lenni, mert legrosszabb esetben a szülők kiségitenek, átlendítik a szekeret a holtponton, legyen az kettő vagy négykerekű. Nőkről nem volt szó, de az évszámok rendszerezésében biztos mindenki valamelyik szerelméhez fűzte az eseményeket. Azok a szerel-

mek még nem voltak elhízottak, izzadságszagúak, pénzkövetelők. Randi [randevú – szerk. megj.] előtt mindenki legalább egy rágót benyomott a fejébe, hogy az első csóknál friss legyen a lehelete és órákon keresztül ismételte a jobbnál jobb sztorikat, amikkel szórakoztatónak akart tünni...

Karcsi nosztalgizását olvasva szerelmek és feleségek fölött, felötlött bennem, hogy az ifjú olvasó ezt most mai perspektívában, a jelenkori standard szerint próbálja értelmezni. Hatvanas évek = hippimozgalom = szexuális forradalom. Koraérett tizenéves olvasóim, értsétek szó szerint: akkoriban tényleg a szerelem jött előbb. A hippy korszak ama másik elhíresült jellemzője pedig, a kábítószerelés, mely a nyugati rockzenekarok természetes velejárója volt akkoriban, tájainkon teljesen ismeretlen volt. Mi gyanútlanul fújtuk *Bob Dylan* „Tamburin man”-jét, s meg sem fordult a fejünkben, hogy abban, virágnyelven a drogkereskedőt kéri arra, hogy új „dalt” játsszon neki. Meg az *Animals* „Felkelő nap házáról” sem sejtettük, hogy drog-házról szól. Tény, hogy azt a világszerte LSD-gőzös korszakot – horribile dictu! – mi tiszta józanul éltük át.

ÚJRA VÁRAD – 1970

Vízválasztó volt az 1970-es esztendő. Érettségiztünk. A *Phosphor* addigra országos hírűvé nőtte ki magát. Újságcikkek sorozata jelent meg rólunk, dalainkat a kolozsvári rádió játszotta és bemutatkoztunk a televízióban is. Ha belegondolok, a hajam is égnek áll, hogy hogyan mertek minket élő adásban énekeltetni! És, hogy mertünk mi odaállni a mikrofonok, kamerák elé? De megtörtént: 1969 nyarán „A város kulcsa” című vetélkedő fináléjában léptünk fel saját szerzeménnyel, aminek az volt címe, hogy „Inima” (A szív). Aztán a bukaresti tévében akkor indult magyar adás is felvett velünk néhány dalt a Félix-fürdői klub teraszán. Bukarestbe is felvittek bennünket zenei felvételre. Hát az nem sikerült valami fényesen. Elköveltük ugyanis azt a hibát, hogy ragaszkodtunk az elektromos felszereléshez (ami nekünk nem volt!). Szerezték is egy zenekart, amely bejött a stúdióba s fel is szerelt nekünk mindent. Csakhogy el lehet képzelni, hogy miként szólt az a hangszer, amit először vettünk a kezünkbe! Elvira szegény el volt paravánokkal barikádózva tőlünk, kétszer annyi dob volt felszerelve előtte, mint amennyit valaha is egyben látott. Szilágyi Juli panaszkodott, hogy nem elég hosszú a karja a basszus-

gitár nyakához. Dénes Éva egyre melléfogta az akkordokat, én meg alig találtam az ujjaim helyét a szólógitáron. Életre szóló fóbiám alakult ki az idegen hangszerektől, olyannyira, hogy még 25 évvel később Ausztráliából is képes voltam a saját gitáromat magammal cipelni, egyetlen otthoni fellépés kedvéért.

Az érettségi után aztán szétszéledtünk.

70 tavaszán sok minden véget ért számunkra, s mintha csak pontot akart volna tenni egy korszak végére, hatalmas árhullám zúdult le a Körösön, magával sodorva kedvenc fűzfáimat, melyeknek az ágai alatt megbújva az első dalaimat írtam. Várad nagyobb katasztrófa nélkül megúsza, de szerte az országban hatalmas volt a veszteség. Az árvízkárosultaknak mindenféle gyűjtéseket rendeztek. Egy ilyen jótékonyági koncerten volt nekem is alkalmam a *Metropol*t megcsodálni. S új lendületet venni, a magam új zenekarához.

Számomra a zenei folytatás Horváth Karcsi személyében valósult meg, akit az imént a *Metropol*-könyv tinnyi riportereként ismert meg az olvasó. Karcsi volt köztünk a kivétel: a mamája zenetanárnő volt. A nagyszobában ott állt a zongora, jöttek-mentek a tanítványok, s a fáma szerint Karcsi már 3 éves korában a lexikonok tetejére állva vezényelte a rádióban a szimfóniákat. E fiúból karmester lesz, akárki meglássa!

A beatvírúst azonban Karcsi is elkapta, s hogy én éppen zenekar nélkül maradtam, felmerült az ötlet: próbáljuk meg ketten. A Népművészetiben, a diploma-előadáson mutatkoztunk be. A minikoncert műsorán néhány saját dalom s virágénekek szerepeltek.

Furcsa egy kombináció volt a gitár bőgővel. Meg a gitár csellóval, szájharmonikával fűszerezve. Mindenkit nagyon izgatott, hogy ezt most műfajilag hova tegye. Klasszikusnak nem eléggé klasszikus, népinek sem tiszta népi, könnyűzenének meg nem elég könnyű. Nyugaton ismerték már a folk-beatet, de ahhoz a mi zenénk nem volt eléggé nemzetközi hangzású. Maradtunk hát beskatulyázatlanul.

Valamikor 71 elején megjelent egy hirdetés az *Iffjúmunkás*ban, hogy jelentkezőket várnak a székelyudvarhelyi Siculus országos magyar könnyűzenei fesztiválra.

A jelentkezés első lépéseként eredeti szerzeményeket kellett beküldeni, jelígyesen. Az elfogadott dalok bekerültek egy nyomtatott gyűjteménybe, amit aztán minden benevezett együttes és énekes megkapott. Öt dalt lehetett kiválasztani a füzetből a versenyre.

Nagyon biztatóan hangzott, beküldtem néhány dalt. Ezzel aztán egy időre el is feledkeztem a dologról, mígnem egy szép napon kopogtattak az ajtón és belépett két úriember. Bemutakoztak, hogy ők Kisfalussy Bálint és Csiszár Antal a Siculus fesztiváltól.

Városról városra sorra járták a jelentkezőket, elmagyarázták a feltételeket, részleteket, írásbeli szerződést kötöttek a leendő versenyzőkkel.

Hát ez nagyon új volt. Nem csak nekem, hanem minden más jelentkezőnek. Minket addig sohasem vettek ilyen komolyan. Szerződés? Olyat is most látunk először. Na, nem valami hatalmas honoráriumokról szólt ez a papír. Egyszerűen csak benne volt, hogy mikor kell ott lenni, mit biztosít a fesztivál és mit kell a versenyzőknek fedezniük. Hihetetlenül okosan volt kitalálva az egész, most ennyi év távlatából még inkább csodálatra méltó.

A fesztivál két udvarhelyi ember ötlete volt, akiknek a nevét aranybetűkkel kellene beírni az erdélyi nagy tettek könyvébe: Pakot Józsefét, aki akkor a város KISZ-titkára volt (lámcsak köztük is voltak rendes emberek!) és Csiszár Antal kultúrigazgatóé. Ők találták ki, hogy létrehoznak egy fesztivált, ahol otthont teremtenek a romániai magyar könnyűzenének. Ennél sokkal több lett belőle: a Siculus fesztivál *létrehozta* az erdélyi magyar könnyűzenét. Az előző évben volt az első, amikor mi még az érettségivel voltunk elfoglalva. 11 együttes vett részt. 27 szerző küldött be összesen 52 szerzeményt. 70-ben Nagyváradot nem más, mint Boros Zoltán képviselte zenekarával a fesztiválon. A közönség kedvence pedig Kisfalussy Bálint volt, akinek itt kezdődött a színesi pályájával párhuzamos énekesi karrierje.

A profik azonban a kivételt képezték a Siculuson. A többség műkedvelő volt a javából.

Hadd idézzem itt, amit Horváth Karcsi írt ezzel kapcsolatban a tinnyejezetben.

Amatőrök voltak zenészként, magánemberként, egyénként egyaránt. Nincs szebb dolog a boldog amatőrizmusnál! Azonban elkerülhetetlenül érkeznek a profizmus előszelei. Két drága jó ember Székelyudvarhelyről, Pakot József és Csiszár Antal, a diktatúra pillanatnyi zavarát kibaszálva eltervezik, hogy magyar könnyűzenei fesztivált szerveznek Romániában. A zenekarok tömegesen jelentkeznek, írják a saját dalokat, dalszövegek születnek, robban a kreativitás, egyenlegek varratatnak, mindenki lázasan tanulmányozza a menetrendet, hogy lehet Udvarhelyre eljutni – ma se könnyű – mindenki segít mindenkin, terjednek a pletykák, hogy a fesztiválon ott lesz a rádió is, meg a TV is, itt a nagy lehetőség, meg a szekér gyerekek, mit szekér, kocs, autó, Mercedes, Porsche, eszeveszett sebességgel közeledik az Oscar, a Grammy. Udvarhely Erdély talán legrokonszenvesebb városa. „Kisváros, mely mindig nagyváros szeretett volna lenni, de soha sem adatott meg neki” írja róla a város büszkesége Tomcsa Sándor. Derűt és jókedvet árasztó hely; picit bohém, de önnön jelentőségével teljesen tisztában levő emberek lakják. Ideális fesztiválváros. A szervezés – mai eszemmel is végiggondolva, példás. A „párakkordos” gyerekek napok alatt sztárok lesznek, a város ünnepli őket: megszületik a „Siculus-generáció”. Ez a társaság évtizedeken keresztül fontos szerepet játszott az erdélyi-magyar zenei életben. A fesztivál betiltása után – naná, hogy betil-

tották 73-ban – sok zenész más és más műfajban próbálta kifejezni önmagát. Volt akinek táncháza lett, volt aki régizenesz, vagy színházi muzsikus, vagy kórustag lett, attól függően, hogy a Hatalom mit engedélyezett és mit nem. Aki a 70-es évek elején megfordult Udvarhelyen, átesett egy álomszerű betegségen, aminek az volt a lényege, hogy: „igen, lehet és érdemes csinálni valamit” – SICULUS!

Márkus János: Emlékszem egy olyan momentumra, hogy jön hozzám Elekes Csaba és azt mondja, hogy képzeld el, kell menni a Siculus fesztiválra, mert Virányi visszaküldött valami papírokat, hogy mi részt akarunk venni. És saját nótát kell vigyünk. Nem lehet mást vinni! Mit csináljunk? Mondom neki Csaba mi eddig is hülyéskedtünk, írtunk, tettünk-vettünk, ez azt jelenti, hogy ti saját nótát kell vigyetek. Erről van szó! Erre Csaba: de hogy fognak ránk nézni? Itt nem lehet se *Illést*, se *Beatlest*, se *Rolling Stonest*, saját nótát kell írni, mondta kétségbeesetten. Jó, hogy én is írok, meg a többiek is próbálkoztak, de mi fog tetszeni? Hát én honnan tudjam, mondom neki. S akkor rám kérdezett, hogy te neked milyen nótáid vannak? S azt az 5-6 dalmat, ami volt, átnézte és le kellett kottáznia! Hujujujuj! Az volt ám a csapás, hogy mi kottázzuk le a dalokat...

Virányi Attila: A következő csapat jött össze a 71-es Siculusra: Nagy Gabi – bőgő, Orsós Zoltán – énekes, Elekes Csabi – gitár, Tomory Pali – dob és jómagam, aki kis blockflötémmel adtam elő magam. A próbák – ahogy ezt már említettük – a Tomory-villában voltak, ott fotók készültek, amin szögesdrótok mögül figyeljük a világot. Ezeknek a sajtó rendkívüli módon „örült”.

SICULUS '71 és '72

Négy éven át énekesek, együttesek, szerzemények születtek a jegyében. S ha két Siculus között nem is csinált semmit mást egy szerző, vagy előadó, csupán a következőre készült, egy év múlva valami jobbal jelentkezett, mint az előzőn. Egyben ez volt az egyetlen alkalom, ahol valamennyien találkozhattunk, egy színpadon mérhettük össze az erőnket, össze lehetett hasonlítani stílusokat, hatásokat, technikát és felszereléseket. Az az egy hét Székelyudvarhelyen egy újabb évre feltöltötte az elemeinket.

No, de '71 nyarán mindezt még nem láthattuk előre. Tény, hogy szeptemberben Udvarhelyen kellett lennünk versenyre kész műsorral. *Metropoléknál* is

ugyanaz volt a téma. Próbálni kellett, felszerelést összehozni, hangszereket rendbe tenni.

Gitárom volt, Karcsinak meg volt csellója. Nagybögőt kellett szerezni, amit el is vihetünk magunkkal Udvarhelyre. A filharmóniától kaptunk egyet kölcsön, a Karcsi mamája, Magda néni közbenjárására. Megkaptuk ládával együtt, amivel fel lehetett tenni a vonatra. A láda akkora volt, hogy az egész ruhatárunk belefért, de még a *Metropol* színpadi ancugjai is abban utaztak. A Siculus klubban parkoltuk a bögőládát, mely a két zenekar mobil szekrényévé lépett elő.

Váradon azonban hátra voltak még a próbák.

A Tomory-villa oldotta meg a problémánkat. A villa megnevezés ugyan enyhe túlzás, tulajdonképpen egy meglehetősen elhanyagolt, málló vakolatú házikó volt a váradi szőlőhegyen. De abban az időben a mi szemünkben úri vilává minősült az öreg présház, hiszen először is a Tomoryék sajátja volt, amit – mi bérházakban lakó többiek – áhitattal könyveltünk el. Kevés volt köreinkben a háztulajdonos, hiszen a tudományos szocializmus nevében a magánházakat még a világra jöttünk előtt államosították. A volt tulajdonosokat legjobb esetben megtűrték egy szobában, a többibe meg rájuk költöztettek egy-egy sokgyerekes családot. Ezekben a blokklakások előtti boldog időkben az egy-két szobás, komfort nélküli lakások korában, a Tomory-ház igenis villa volt a javából!

Nos, ott vertünk hát tanyát pár hétre, kicipeltük az összes felszerelést bögöstül-dobostul, s mentek párhuzamosan, meg felváltva a próbák. Egyik csapat bent, a másik kint a szabadban. Szerencsére nem voltak közeli szomszédok, nyugodtan lehetett bömböltetni a teljes hangerőt. Mármin a *Metropol*nak. Mert mi ugyancsak halk és légies muzsikát játszottunk hozzájuk képest. Ott volt Attila, vállig érő hajjal és még szakálltalanul, Tomory Pali kerek Lennon-szemüveggel, Nagy Gábor alias Biga, aki a basszusgitárt nyűtte, Elekes Csaba, pattanásos kamaszként. És ott volt Orsós Zoli, a szólista, *Bee Geest* meghazudtoló szopránjával és korát meghazudtolóan vastag szemüveggel. Olyan nótákat próbáltak, hogy „Messze földről üzenem tenéked” – ami gyanúsán arabosan hangzott, szinte vártad, hogy jön a karaván. De hát azért volt messze földi az üzenet, nemde? Az volt a refrénje, hogy „A semmit járom, ülvé teveháton, ó a semmit járom.” A gitárokat folyton hangolni kellett, a Tomory dobjait alulról gyertyával melegítették, mert a nedves levegőtől folyton megengedtek a bőrök. Szedett-vedett házi felszerelésük volt, de hát honnan is lehetett volna más? Fő az, hogy a Tomory-villa verandájára felszerelt hangszórókból jó messzire hallatsszék a zene.

Igazi, leendő sztárokhöz illően reklámfotókat is készítettünk egymásról. A mienken Karcsival cipeljük a nagybögőt. A *Metropol*-fotó meg a sráccokat szögesdrót mögött ábrázolja, amiből volt bőven a szőlőhegyen. A fotókat aztán sokszorosítottuk a Horváth papa laborjában, aki fotográfus volt. Hadd

legyen mire autogramot osztogatni! A vicc az, hogy el is keltek azok a fotók mind egy szálíg Udvarhelyen, s mi váradiak voltunk ezen a téren a legprofib-
bak, mert a többieknek ilyen apró részlet eszébe sem jutott. (Vagy nem volt fényképész a családban...) Szeptember elején elindultunk hát Udvarhelyre. Vonattal, másodosztályon persze. A felszerelés meg a tehervagonban. Segesváron át kellett szállni, leszedni a cuccot az egyik vonatról, felrakni a másikra. Bumliztunk vagy 12 órát, de ki bánta ezt akkor?

Várt ránk a nagy kaland, amiről akkor még nem is sejtettük, mekkora jelentőségű lesz az életünkben.

A *Metropol* az első versenynapon, szeptember 2-án lépett színpadra. Elöttük a csíkszeredai *Saepya* játszott, utánuk az aradi *Ypsilon*. A *Metropol* virágmin-
tás hímzett mellényeket viselt és egyen-napszemüveget. A műsor: Így megyek lassan, A semmi dala, Nem hiába, Egyedül az éjszakában és Jó lett volna. A műsorfüzetben zeneszerzőként Elekes Csaba és Orsós Zoltán nevét tüntetik fel. Zenekarvezető Nagy Gábor. Biga volt a basszusgitáros, Csaba szóló, Attila furulyázott, Pali dobolt, Zoli énekelt. Rettenetesen drukkoltunk nekik, főleg, hogy ne gerjedjen be s füttyölje tönkre a szereplésüket valamelyik hangszóró. Végül is nagyobb baj nélkül végigjátszották a műsorukat.

A második napon a helybeli *Siculus* együttes versenyzett 5 (!) szólistával, a szatmári *Rytmic* és a Sárosi Endre féle marosvásárhelyi *Sympaty*, mely beatoperát (!) adott elő.

Mi a harmadik napon kerültünk sorra, amikor a borszéki *Apolló* és a szatmári *Zephir* versenyzett, szólistaként Kisfalussy Bálinttal. A fellépésünk kis híján már az elején kudarcba fulladt, ugyanis úgy jelentettek be bennünket, hogy Concordia együttes és majdnem megfulladtunk a nevetéstől. A Concordia ugyanis temetkezési vállalat volt Váradon.

A nevünk valójában *Concorde* volt, az is csak azért, mert a fesztivál ragaszkodott hozzá, hogy vagy szólista, vagy együttes nevezhet be. Az együttesnek meg neve kellett hogy legyen.

A közönség számára az első meglepetés az volt, hogy együttest jelentettek be és mindössze ketten árválkodtak a színpadon. Ráadásul a háromnapos műsorban csupa elektromos gitár meg dob szerepelt, mi megjelentünk csellóval, nagybőgővel, dobozgitárral, szájharmonikával.

Nekünk olyan blúzaink voltak, amin afro-frizurás Angela Davis-szerű fejkéből volt a minta. Mert a külsőségek, a viselet, legalább olyan fontos volt, mint maga a zene.

Másnap aztán kiosztották a díjakat. Silay Edit előadói díj. Kisfalussy Bálint a legjobb táncdal-szöveg díja, *Concorde* együttes beatzenekar díj, *Zephir* együttes tánczenekar díj, Vakarcz Pál táncdal-szerzemény díj. A zsűri különdíja: *Siculus* együttes. A közönség által megszavazott népszerűségi díj: *Concorde* a legnépszerűbb zenekarnak, Birta Csabának a legnépszerűbb szerzemény díja, Kisfalussy Bálint a legnépszerűbb énekes. A *Metropol* a legfiatalabb együttes-

nek járó különdíjat kapta meg a megyei KISZ-bizottságtól. Az együttes átlag-életkora mindössze 19 év volt!

A zsűrinek nem volt könnyű dolga, mert a *Concorde* nem igazán illett bele a versenyen meghirdetett műfajokba. Hogy lehet egy kategóriában megítélni a *Concorde* kettőst a csellóval, meg mondjuk a *Metropolt*, mely már akkor kemény beatet játszott, töményen, zajosan. Végül is csak abban a kategóriában díjazhattak bennünket, amiben beneveztünk, a beatben. A helyzetből okulva a következő évben aztán létrehozták a folk kategóriát.

Az igazság az, hogy akkor még sem a zsűri, sem a közönség nem volt egészen készen a *Metropolra*. Udvarhelynek ez a váradi hangoskodás egészen nyugati volt. Nemigen tudta még, hogy mit is kezdjen vele, hiszen náluk még a hagyományosabb tánczene járta, de azért rögtön ráérezett, hogy ez valami új. A fesztivál után Biga és Csaba így nyilatkozott a váradi *Fáklyának*: „Sikerünket csak kidomborítja a tény, hogy naponként a fesztiválműsor után este 10 órától hajnali 4-ig négy ízben mi léptünk fel a Siculus Ifjúsági Klubban, a közönség minket kért.”

A riporter, Nagy Béla kérdésére, hogy „A fesztivál idején sor került-e olyan rendezvényre, amely egymás jobb megismerését célozta” így válaszoltak a fiúk: „Igen. A verseny valamennyi résztvevője jelenlétében kerekasztal-megbeszélést tartottak, amelynek témája a hazai magyar táncdal-mozgalom megerősítése és népszerűsítése volt. Számos értékes és érdekes javaslat hangzott el a megbeszélésen; a végkövetkeztetés mégis az volt, hogy a rádió és tévé segítségével ellenére is – a közönség elé lépés vonatkozásában – egyelőre saját erőnkre vagyunk utalva. Ezért kérnénk a Bihar megyei KISZ-bizottság támogatását: egy önálló esttel szeretnénk a váradi közönség elé lépni. Úgy érezzük: egy ilyen hangversenyhez ma már kedvezőek a feltételek. A fesztivál zenei anyaga ugyanis nyomtatásban megjelent – első ízben történt ez. Repertoárunkban tehát már van egy egész esti műsor összeállításához elegendő hazai, eredeti szerzemény. Ez lenne az egyik kérés. A másik: turnézni szeretnénk a szomszédos megyékben. A KISZ-bizottság segítségével ez sem megvalósíthatatlan és tudjuk, hogy például a szatmári *Rytmic* együttes szívesen eljönne Váradra.”

Terveik?

„Egyelőre legfontosabb feladatunknak az együttes együtt-tartását tartjuk. Ugyanis diákegyüttes voltunk, de egyikünk-másikunk az idén már érettségizett, s most más iskola, más helység felé indul. De optimista vagyok: hiszem, hogy együttjátásunknak a távolság sem lesz akadálya, s így jövőre újból ott leszünk majd a Siculus fesztiválon.”

Aki olvasni tud a sorok között, megérti azt, ami a vonalassá szelídített, irodalmivá stilizált szöveg mögött rejlik. Ismerve a fiúkat, Csaba és Biga biztosan sokkal nyersebben fogalmazott. Ezen a ponton a szomorú valóság az volt, hogy a nagy lendület, lelkesedés, sok munka ellenére a Siculus után nagy

üresjárat következett. Gond volt egy normális próbaterem, gond volt a felszerelés, mert valamire való hazait nem lehetett kapni, külföldről hozatni meg kinek volt pénze, s különben is hogy hozzák át a vámon? Gond volt a szerző fuvarozása, még egyik utcából a másikba is, mert senkinek nem volt autója, gond volt engedélyeztetni egy-egy koncertet, rávenni valamelyik kultúrintézményt, hogy vállalja a rendezést. Mert ezt már akkor sem lehetett maszek módra megcsinálni. Hivatalos, jóváhagyott plakátot lehetett csak nyomtatni, a hivatalos nyomdában, s csak azt volt szabad kiragasztani. Jegyet is csak hivatalosan árulhatott a rendező intézmény. Komoly, „igazi” koncertet csak úgy lehetett megvalósítani, ha sikerült megdumálni valamilyen elvtársakat s azok vállalták a bürokráciát. Na hát ez a *Metropol*-nak nem nagyon ment (de a *Concorde*-nak se). Az újságcikkben a sorok között ott van az is, hogy fiúk, nem kell félni, van már hivatalosan nyomtatásban megjelent (értsd: jóváhagyott, cenzúrázott) anyag, amit muzsikáljunk, nem kell a nyugati-imperialista-lázító muzsikától tartani. Mégsem kapkodott senki a *Metropol* után, nem rohant szerződés-ajánlatokkal, nem nyújtotta át nekik a próbaterem kulcsát. Biga nagy terveit pedig egy jól időzített katonai behívó torpedózta meg.

Ez idő tájt Orsós Zoli kivált az együttesből. A *Metropol*al töltött időszakra emlékezik a következő írásában.

ORSÓS ZOLTÁN: A METROPOL ESETE VELEM...

Valamikor az 1970-es év késő nyarán, máig tisztázatlan körülmények között találkoztam össze Elekes Csabával. Én akkoriban kezdtem el gitározgatni, először tanárral, majd később csak úgy, de virtuózzá sajnos sosem váltam, gondolom: többet kellett volna gyakorolni, mint álmodozni róla.

A zenéléssel évek óta nincs már kapcsolat, „jó útra tértem” ahogy azt apám mondta, pár évvel korai halála előtt. Nem tudom, valóban jó út-e, amire keveredtem, azt mindenesetre nehezen tudnám letagadni, hogy a valamikori szoros és rövid, de viharos kapcsolatam a *Group*pal alapjaiban rázta meg addigi langyosvíz-életemet.

Először nem is nagyon akartam megszólalni a témában, mert azt hittem és részben még ma is hiszem, hogy személyes problémáink rajtunk kívül keveseket érdekelhetnek, de a könyvelőzetes olvasása közben elhatározásom némileg szelídült.

A Csabával történt találkozás és barátság először közös kirándulásokat, pecázásokat (és horgászengedély híján azt követő meneküléseket) jelentett, majd közös esti nótázásokat is gitárkísérettel, főleg *Bob Dylan* és *Omega* számokkal a műsoron – ez utóbbiakat Csaba szigorú szülei némileg rosszallották.

Nem tiszta az sem, hogyan keveredtem el Csabával a cipőgyár klubjába zenekari próbára, de tény, hogy ott találkoztam először Nagy Bigussal, Tomory Palival, Gazdovics Lacival, Schubert Elvirával és az akkoriban a Csabáék szomszédjában lakó Felfalusi

Péterrel. Innen már felgyorsultak az események: próbák, esti zenélések, a Tomory Pali által kitalált első váradi „diszkó”, falusi bálok, pár koncert...

És voltak másféle élmények is persze. Apám – aki szerint amit elkezdtem, az egyenes úton vezet majd a romlásom felé – megtiltotta, hogy fellépjek, a klubigazgató Tona úr pedig csak annyi kompromisszumra hajlott, hogy egy ideig függöny mögé bújva énekelhettem, megígérte ugyanis apámnak, hogy kiskorú létemre nem enged színpadra lépni... ja és gázi sem járt.

A következő év tavaszán kirúgtak a gimiből, az ok 31 óra igazolatlan hiányzás volt. Ez éppen eggyel több, mint az akkor állítólag megengedett óraszám és mentségül csak annyit tudok hozzátenni, hogy ebből 18 óra délutáni műhelygyakorlat volt, amit senki nem vett komolyan akkoriban, én sem.

Velem repült az osztálytársam, Repciuc Vivi, akit már akkoriban is a legjobb szólógitárosok között tartottak számon. Neki köszönhetem többek között, hogy mikor a következő évben nem engedtek ismét nappali tagozatra beiratkozni ugyanabba a gimnáziumba, felvilágosított, hogy van a giminek egy esti és egy látogatás nélküli tagozata is, amelyiknek teljesen mások a vezetői mint a nappalinak (akik természetesen nem vádolhatóak irántunk érzett túlzott rajongással).

Ide iratkoztam be, pusztán dacból, mert nem akartam más gimibe átiratkozni. Az itteni gyakori vizsgázások sokat segítettek nekem a későbbiekben, sikerült a vizsgák lélektanát hamarabb meg- és kiismernem, mint a nappali tagozatos kollegáknak.

Volt még egy „pozitívum” a kirúgásban... nem kellett minden héten borbélyhoz menni, mint a nappali tagozaton, ahol egy-egy szolgálatos tanár reggelente abban élte ki a hatalmát, hogy nem engedett be párunkat, míg ízlésének megfelelő hosszúságú haját nem produkáltunk. Ilyenkor sajnos előfordult, hogy lemaradtunk az első óráról. A kirúgás után már csak a vérmesebb rendőröket kellett ügyesen elkerülni, ugyanis néhányuk hírhedt volt kopaszra nyírási perverz hajlamáról, ennek néhányunk szenvedő alanya is lett.

Talán, ha nem üldözik akkoriban Romániában, akkor kevesebben viseltünk volna hosszú haját, mint ahogy ma már elképzelni sem tudnám magam vele, de az adott viszonyok közt valamiféle ellenállást jelentett és bizonyos szempontból szabadságérzetet adott nekünk.

De vissza a *Metropol*hoz, mert jött a Siculus '71 és nem voltak saját számaink. Csabával közösen nekiestünk a feladatnak, szereztünk is pár nótát, ezek szövegírója az akkor éppen költői hajlamokkal küzdő, korábbi osztálytársam, barátom és nagyon sokáig „állandó tettestársam”: Szűcs „Öcsi” István volt, későbbi lélekgyógyász.

Kicsit különös, hogy Márkus azzal gyanúsít minket, hogy nem tudtunk kottát írni és más kottázta le a nótáinkat, ez főleg a Csaba klasszikus zenei múltját és (sajnos) rövid jövőjét illetően is vicces. Négy saját számot (én a sivatagos tevehátra ugyan nem emlékszem, az „égni fog a hold” meg „fehér már minden” borzalmakra annál inkább) és Boros Zoli „Féltékenység” c. eposzát játszottuk a fesztiválon, de a színház pincéjében, a Siculus klubban reggelig tartó „orgiák” azaz örömmzenélések feelingjét, amíg élek, nem fogom tudni elfelejteni.

Az éjszakai hosszas óbégatás és sok-sok meztlábás cigi meghozta jótékony hatását, egyik reggel ugyanis a tévéfelvétel következtelt volna, én pedig nem tudtam megszólalni, csak krákokogtam meg suttogtam szemérmesen. Boros Zoli meg Csaba megittattak velem 3 vagy 4 nyers tojást, amitől a hányingerem totál lett és (öröm az ürömben) a hangom mérsékelten ugyan, de visszatért.

Időközben szüleimmel nem javult a viszony, főleg a gimi-malórt követően, így – mivel nem tudtam és nem is akartam megalkudni velük – Berta nagyihoz vettem be magam a Zöldfa utcai szobakonyhás emeleti lakásba. Berta mami képes volt dacolni miattam a szüleimmel, bár ők minden támogatást megvontak tőle és tőlem, hogy rákényszerítsenek a hazaköltözésre, nem sok sikerrel.

Siculus után egy darabig még a zenekarral tartottam, de nem sokkal a Tomory – Ráduly dobosváltást követően elmaradtam tőlük, éreztem, nem férek már bele a bandába. A viszony továbbra is jó maradt a fiúkkal (én is több mint 10-szer láttam a Werthert) és néhány régi barátság mai napig él.

Gimi után nem sikerült bejutnom a családom által némileg rám erőltetett, de engem is foglalkoztató pszichológiára, így rövid és dicstelen cukorgyári segédkönyvelősködés után szűk másfél év katonáskodás következett és részleges kibékülés a szüleimmel.

A régi tagokkal ismerősökkel valamikor a hetvenes évek közepén kerültem ismét közelebbi kapcsolatba, amikor a nyári kudarcot követően ősszel mégiscsak bejutottam a mindig is álmodott geológus szakra a bukaresti tudomány egyetemen.

A [következő fejezetekben] sokat emlegetett Westfried utca hangulata engem is megcsapott, különösen mivel huzamosabb ideig foglaltam el az előszoba híres-hírhedt matracát, mert akkor még nem volt albérletem. Sokat dumáltunk, marhultunk Elvirával, Erikával és az akkor éppen rejtőzködő életmódot folytató (a katonaság ölelő karjaitól magát következtetesen távol tartani kívánó) Attilával. *Moody Blues*- és *LGT*-koncert a Polivalens teremben, mozik, zenehallgatások, Mao Ce-tung halotti tora, kínai konyakkal és nem utolsósorban a '77 márciusi, Richter skála szerint 7,5-es fokozatú, nagy bukaresti földrengés mind meghatározó és szó szerint is megrázó közös élmények.

Másodévtől, nőülésre való tekintettel – a nagy távolság miatt – átkértem magam a kolozsvári egyetemre és ettől kezdődően hosszú időre megszaktam a kapcsolatam a bandával. Ők tették a dolgukat, zenéltek, kínlódtak, kivándoroltak vagy más módon távoztak az országból, egyesek pedig sajnos az életből, még ma is nehéz elhinni.

Dolgozni kezdtem, de sok szempontból nekem is meggyűlt a gondom a rendszer és a securitate egyes köreivel (nem utolsósorban nemzetiségi hovatartozás miatt) ezért – bár nem túl egyszerűen és csak félig hivatalosan (magyar részről) – 1988-ban Magyarországra települtem át második feleségemmel. A kezdeti évek után valamikor '95 környékén ismét felelevenedett a régi csapat néhány tagjával a kapcsolat, ami a lassan nagyatyai korunk ellenére is sokat jelent számomra.

Nem tudom, hogy alakult volna az életem, ha annakidején még nem egészen 17 évesen nem keveredek bele a *Metropol*-ba és az azt körülvevő különös hangulat- és életérzés-egyvelegbe. Lehet minden sokkal egyszerűbben, az is lehet, hogy minden teljesen másképp alakul később körülöttem.

Ami azt hiszem igazán fontos, hogy a kemény pofonok ellenére sem bántam meg soha, hogy akkor ott voltam velük, hogy ott lehettem, ahol történtek a dolgok... szép volt!

2003. Sana'a, Yemen

Folytassuk most a történetet, ott ahol abbahagytuk: a Siculus után. A hirtelen hírnév ellenére '71 végén eléggé kilátástalan volt a *Metropol* helyzete, pedig ez a hírnév akkor már országos volt. A televízió magyar adásának jóvoltából maga a Siculus is jóval túlnőtt a helyi kereteken. Az utolsó napon gálaműsort vett fel a tévé, melyben az általuk (Boros Zoli által) összeválogatott program került filmszalagra. Teljes adást szentelt a Siculusnak a magyar adás, melyben fellépett a *Metropol* és a *Concorde* is. A Siculus és a magyar adás volt az, amely lanszírozott bennünket a zenei pályán. És merem állítani, hogy ez a két intézmény hozta létre és tartotta életben azt a teljes, két évtizeden át tartó mozgalmat, amit gyűjtőnéven romániai magyar könnyűzenének nevezünk.

Számomra a Siculus, illetve annak a tévéközvetítése egy másik kaput is megnyitott. Amíg, mit sem sejtve énekeltem a „Pillangót”, pár száz kilométerrel arrább, a bukaresti stúdióban, az adás főszerkesztője, Bodor Pál nézte monitoron a felvételt. (Akkor még nem volt videó, a felvételt a hargitai tévérelén keresztül sugározták Bukarestbe s ott vették fel filmszalagra.) Később elmesélte, hogy rögtön kiadta az ukázt: ezt a lányt hozzátok fel Bukarestbe, bemondónőnek!

Ahogy mondani szokás, a többi már történelem: így lettem a magyar adás bemondónője. Egészen 1985 januárjáig, amikor az adást megszüntették. Udvarhelyt sokszor neveztem második szülővárosomnak, s úgy érzem ma is: neki köszönhetem azt a szépséges, küzdelmes pályát, amit megtehettem.

Életem következő állomása Bukarest volt és hamarosan a *Metropol* útja is oda vezetett.

De ez már az új *Metropol* volt. Nagy változásokon ment át az együttes, a tagok fele lemorzsolódott, s új, meghatározó egyéniség csatlakozott hozzájuk. Ezt a történetet hadd mondják el maguk a fiúk. Íme a tinnyi beszélgetés idevágó része.

Virányi Attila: A fesztiválon KISZ-díjat kaptunk, visszajöttünk és Tomory bejelentette, hogy neki elege van a saját szerzeményekből, kilépett a bandából és helyette beke-
rült Béluska, Béluci... Palival nem veszünk mi össze...

Tomory Pál: Úgy éreztem, hogy technikailag nem vagyok annyira felkészült, hogy az úgynevezett saját szerzeményeknek megfeleljek.

Virányi Attila: Volt egy nagyon furcsa koncert a váradi strandon, a leeresztett vízű nagymedencében. Az *Electron* játszott, és a Sugár Iván-féle együttes, Béluci volt a dobos. Nekem akkor nagyon tetszett, ahogy Béla játszik és volt egy olyan elképzelés, hogy jöjjön át a *Metropol*ba!

Nagy Gábor: Akkor meg Béluska eljött és megnézett bennünket az Ifjúsági klubban. Leült nagy ügyesen, elterpeszkedett több széken és úgy döntött, hogy oké!

Horváth Károly: De akkor Ráduly Béla már nagy sztár volt!

Virányi Attila: Nagy sztár volt, de azt is hallotta, hogy a *Metropol* a Siculuson volt, tehát nemcsak Váradon aratott sikert, hanem a Váradon kívül is. Újságcikkek jelentek meg rólunk.

Nagy Gábor: Béla már akkor egy óriási – szó szerint óriási – jelenség volt: fakanalakkal dobolt, nagy felhajtás, show volt körülötte. Az ő addigi zenekara gördülékenyebben, összeszokottabban játszott. Ha egy számot ötször játszottak el, az mind az ötször egyformán szólt.

Virányi Attila: Egyszer találkoztunk az utcán, nekem volt egy szokásom, hogy nem szerettem bratyizni, kezet rázogatni. Ő meg a nagy kitérések, ölelések híve volt. Bemutatkozott, hogy ő az új dobos, mondtam, hogy nagyon örvendek, nyújtotta a kezét, hogy „Szervusz barátom!!!” én meg nem reagáltam. No, itt szinte egy életre megsértődött.

Nagy Gábor: Rajta keresztül kerültünk aztán az Institutba, de én ezt már nem élhettem át, mert elvittek katonának.

Virányi Attila: Elvileg egyetemi zenekarnak számítottunk és részt „kelltt” vennünk a iasi-i diákfesztiválon, volt mindez 72 tavaszán. Csaba, Béla, én voltunk a zenekar. Megnyertük a zsűri különdíját, ami nagy eredmény volt, mert a többi zenekar a standard Grigoriu (*román táncdal-szerző*) számokat játszottak, mi pedig előálltunk az „Oraşul blindat” (*Páncélváros*) c. oratórium egyik részével...

Ráduly Béla az ellentétek embere volt. Nagydarab, szabad szájú, harsány és magabiztos megjelenése mögött az örök gyermek naivsága, érzékenysége, sebezhetősége rejtett.

Hogy miért és hogyan lett dobos, csak úgy magyarázta, hogy ő dobosnak született. Zenekedvelő családban, Bach, Haydn, Händel muzsikája mellett

nőtt fel, s amit kevesen tudnak róla: 11 évig tanult hegedülni egy másik közismert váradi intézményben, a Boda-féle zeneiskolában, a „Belvárosi zenedében”. A Boda házaspár híres zenetanár páros volt. Boriska néni a zene-óvodát vezette, Oszkár bácsi a nagyobbakat tanította. Béla a Boda zenedében ismerkedett meg a szintén ott hegedülgető, akkor 6 éves Orbán Bandival is. (A *Metropol* gyökerei tehát igen mélyre nyúlnak!) Az egyik évzárón aztán Haydn Gyermek-szimfóniáját adták elő a srácok és abban sok ütőhangszer van. Bélát állították oda perkúciósnak, s aztán soha többé nem volt hajlandó abbahagyni a dobolást.

Bélát sokat hecceltük polgári foglalkozásával. Egészségügyi technikus volt ugyanis és a kórházban dolgozott. Óriási fazekakban – ami minket a konyhai kuktafazéokra emlékeztetett, amiben a bablevest főzik – sterilizálta az orvosi műszereket. Elneveztük hát a Béla munkahelyét „paszulyfőzdének”. Bélával nagyot nyert a *Metropol*. Nemcsak dobosként volt jó, de színpadi megjelenésével ő volt nálunk a műfaj első „showman”-je.

Az újabb megmérettetésre ismét a Siculus volt a legjobb alkalom. A ’72-es Siculus szeptember 19-24 között volt. Jó alapozás volt az előző két év, a résztvevők száma robbanásszerűen megnőtt. A versenynapokat 3-ról 5-re kellett gyarapítani s egy-egy estén 3 helyett már 4 együttes lépett fel. A benevezhető műfajok beat, folk és kommersz.

Mi, váradiak ismét együtt készültünk Udvarhelyre. Sikerült összehozni egy „főpróbát” is a színház jóvoltából. Megkaptuk a stúdiótermet, ahol rendezhettünk egy *Metropol–Concorde* koncertet. Hogy neve legyen a gyerekek, a *Fáklya* vállalta a keresztapaságot. A meghívón az állt, hogy „*Fáklya* szerkesztőség, Szakszervezeti csoport”. Nagy Béla újságírónak volt nagy szerepe ebben, aki aztán éveken át mindkét csapatot lelkesen támogatta.

A terem picike volt, a beharangozás is minimális. Mégis akkora tömeg verődött össze a bejáratnál, hogy csak egy töredéke fért be a terembe. A kintrekedtek aztán olyan dühösek lettek, hogy szinte palotaforradalom lett belőle. A végén megtalálták a lépcsőházban a főkapcsolót és mérgükben lekapcsolták a villanyt. (Előjele lett volna ez eljövendő ajtóbetöréseknek, melyek a későbbi *Metropol*-koncerteket fémjelezték?)

A koncerteknek jó sajtóvisszhangja volt. Bölöni Sándor „Bátorító” című cikkéből idézem a következőket: „Nem voltunk sznobok és beültünk a könnyűzene-koncertre. Nem bántuk meg.

A könnyűzene modern és divatos válfaját – beatmuzsikát hallhattunk Nagyváradon, váradi lányok és fiúk előadásában. A Józsa Erika – Horváth Károly kettős már ismertebb a közönség előtt. Tavaly a Siculus fesztiválon mutatkoztak be, s azóta többször láttuk-hallottuk őket a tévé képernyőjéről. A *Metropol* – tagjai: Ráduly Béla, Virányi Attila, Elekes Csaba, Kiss Anna és Lestyán

Andrea – szintén díjat nyert tavaly a Siculus fesztiválon, s a iași-i diáktalálkozó-ról is megtisztelő babérokat hozott haza a váradi pedagógiai főiskolának. Nagyváradon tulajdonképpen ez volt az első nyilvános bemutatkozásuk... Az est szereplőiről mindenekelőtt azt kell elmondani, hogy tehetséges és – ami nagyon fontos – tanult zenészek, akik nem véletlenül, hanem előtanulmányok után, hangszerismeret birtokában tudják, hogy mi a jó a könnyűzeneben, s tudják, mi a jó ízlés, kulturált viselkedés a színpadon. Saját szövegekre írt saját muzsikájukat mutatták be, vagyis nem idegen tollakkal, idegen stílusokkal-pózókkal akartak ékeskedni. Biztos vagyok abban, hogy a *Metropol* együttesnek a világifjúsági békekonferencia tiszteletére szerzett beatkántátája csak nemes érzéseket keltett a nézőtér fiatalabb hallgatóiban is, s személy szerint különös örömmel hallgattam meg a Józsa–Horváth kettős folk-beat számait, a beatmuzsikára hangszerelt népdalokat és a népdal-hangvételű saját beatszerzeményeket... Nos, ez a koncert is bizonyított a bizalmatlankodókkal szemben, bizonyította, hogy ennek a műfajnak is akadnak rangos művelői vidéken is, s a műfajnak nem feltétlen velejárója a gondolkodásbeli torzonborzság. A váradi koncert előadóművészeinek szövegei tartásosak voltak, néha elvontabbak, néha közvetlenebb erkölcsi célzatot közvetítettek a közönséghez, s mindenképpen messze elkerülték az olcsó, giccses, holdvilág- és hatyús-tó romantikát. Szép az, ami igazán fiatalos – könnyű műfajban is.”

Hm. Biztos rólunk írták ezt...?

Lám csak, hogy meg lehetett politizálni a „Páncélvárost”! Ezt a módszert később művészi tökélyre vittük a műsorok elfogadtatásáért vívott gerillaharc során. Micsoda? Páncélváros? Ja, hogy a békekonferenciára... na jó, akkor mehet.

Nos: ezzel a programmal mentünk mi újra Udvarhelyre. Szerintem '72-ben a *Metropol*nak kellett volna a beat-nagydíjat megnyernie. Jók voltak, formában voltak, eredeti volt, amit csináltak. Ezt még a kritika is észrevette.

Az *Utunk*ban Krizsán Zoltán így írt róluk: „Az sem kis dolog, hogy jó évtizeddel a liverpooli stílusforradalom után itt nálunk egy együttes elmondathatja magáról szakemberekkel: megtalálta a saját stílusát, de ha ehhez még hozzátesszük azt is, hogy a nagyváradi *Metropol Group* műsora a szokásos könnyű műfajú témáknál sokkal többre: egy életérzés kifejezésére törekedett, akkor a konklúzió csak az lehet: a Siculus fesztiválra érkezett fiatalok többsége nem csak szórakoztatóipari karrierre vágyik.”

A beat-nagydíjat végül is a Sárosi Endre együttese, a marosvásárhelyi *Sympaty* szelídebb muzsikájának ítélte a zsűri. A *Metropol*nak be kellett érnie a zeneszerzési és hangszerelési nagydíjjal a „Három fiú” című számért (ami szerin-

tem a zenekari díjnál nagyobb elismerés volt!) és a zsűri külön dicséretével. Mi viszont Karcsival „helyre kerültünk” a folk kategóriában. A *Búgócsigával* és a *Folk Group*pal versenyeztünk, s ebből a Várad kontra Vásárhely párbajból mi kerültünk ki győztesen. A folk-nagydíj mellett a szöveg-nagydíjat is megnyertem a „Kék árnyak közt” című dalért, ami azért volt nagy szó, mert olyanok voltak benne, hogy „Kék árnyak közt a hajnali fény egy rést ha nem talál, tán végképp úrrá lesz a sötét, s a gyors idő megáll. Fényre vár menekülve a képzelet, jöjj, az árnyakat úzzuk hát messzire el, s írjuk az égre nagy betűvel: Emberek.” Hát azt mindenki tudta, kik és mik a kék árnyak. Egyenruhásan jártak közöttünk, meg egyenruha nélkül, de megkétkézték, beárnyékolták mindennapjainkat.

Ez az 1972-es esztendő díjaktól és fesztiváloktól függetlenül is mozgalmas év volt. A *Metropol* egyben első komoly válságát élte meg. Ekkor már Virányi is Bukarestben volt. Csaba Marosvásárhelyen tanult, a *Metropol* gyakorlatilag három város között pendlizett. Hogy szét ne essen, Béla is felmondta a kórházi állását Váradon és feljött Bukarestbe. A megélhetés viszont immár égető kérdés lett. Azt hiszem szabályosan koplalós hónapok voltak ezek, amíg befürtött egy fizető szerződés, egy turnézó delfin-show formájában. Sokat vitatott epizód volt ez, de így utólag kétségtelen, hogy kihúzta a fiúkat az anyagi pácából. S a szolgáltató iparba való rövid elszerződés nem térítette el őket a saját ambiciózus terveiktől. Tovább dolgoztak a saját műsorukon. Bukarestben a Petőfi-ház adott nekik s nekünk is próbatermet. Nevezetes koncertjeink is voltak a Petőfiben, amikről sokat írt a sajtó. A *Hét*ben György László „Beat a Petőfiben” címmel írta a következőket:

„Elmentem a Petőfibe szerda este nyolckor – énekelte a siker happy endjében fuzionált *Metropol* és *Concorde* együttes a fővárosi Petőfi-ház beatkoncertjén...

Az est első felében a *Metropol* együttes adta elő saját szerzeményeit. Hogy jó volt a zene, azt onnan is tudtam, hogy nem éreztem hallgatása közben semmilyen elemző hajlamot. Nem tűntek fel soha fonák, szegényes megoldások, hangszertechnikai hiányosságok, melyek öt percen belül elviselhetetlenné tudják tenni a beatkoncertek decibel-inflációját. Annál inkább feltűnt Elekes Csaba stílusos, ötletes zeneszerzői munkája, Ráduly Béla dobjátéka, mely egy pillanatra sem zavarta őt az éneklésben és végül Virányi Attila egészen kiváló basszusjátéka, amely talán a legtöbb feszültséget vitte az együttes játékába. Azután jött a *Concorde*. Józsa Erikát és Horváth Károlyt mások is dicsérték már a sajtóban. Ők mindig tovább léptek a dicséreteken, és egyre színvonala-sabb – mondjuk egyszerűen: egyre szebb – folk-zenét játszanak. Sikerükben szinte döntő jelentőségű a jó szöveg... Zenei munkájukban nagyobb a kockázat, mint a *Metropol* esetében. Egy ilyen végtelenen kamerális jellegű együttes

nem számíthat a hangerő játékony fátyolára. Mégis beatzene ez, mely kivételes módon tudja hasznosítani a virágének-harmonizálás modális lehetőségeit. Ismétlem, ez az elemző hangvétel csak a koncert után jutott érvényre. Mert mindennél jobban bizonyít a színvonalról az a tény, hogy belefeledkeztem – és mindenki belefeledkezett – a zenébe.”

Hát így vitorláztunk mi együtt a *Metropollal* '72 vizein. Ebben az évben volt nekik is az első jelentős, önálló tévéműsoruk, ekkor volt a mienk is. S ebben az évben volt az első nagy turnénk a Sepsiszentgyörgyi Színház szervezésében, Dukász Anna igazgatósága alatt és meghívására. A műsor nagyjából az volt, mint a Petőfiben. Külön a *Metropol* műsora, külön a *Concorde*, aztán a fináléban közösen. A színház autóbuszán bejártuk a fél Székelyföldet. Szép emlékü ez a turné, mely a maga nemében úttörő jellegű volt: ezzel a műfajjal addig még nem találkoztak a falusi kultúrotthonok színpadán! Ráadásul sikeres is volt, szép bevételt hozott a színháznak, mely aztán évről-évre vissza hívott bennünket.

De lássuk, hogy emlékeznek erre a korszakra a fiúk.

Virányi Attila: 72-ben volt egy tévé felvételünk, az a bizonyos „nagyanyós felvétel”, ahol hátrakötött hajjal ülünk. Béluska, mint egy nagymama ül középen és Csabával állunk kétoldalt. Borzalmas, de arról jelent meg fotó a román rádióújságban, azzal a felirattal, hogy „Noul *Metropol*, cu dirijorul Attila Virányi”. (*Az új Metropol Attila Virányi karmesterrel.*)

'72 őszén Béla feljött Bukarestbe felvételizni a képzőművészetre, volt egy hangversenyünk a Petőfi-házban. Emlékszem, hogy abban a saját kicsi eszközeinkkel megpróbáltunk minél profibbnak tűnni: voltak *Metropol*-könyvjelzők, *Metropol*-kitűzők, jelvények.

Horváth Károly: '73 volt a Sárosi és a delfin-show esztendeje.

Virányi Attila: A Delphin-show sok szempontból volt érdekes dolog: volt egy anyagi vetülete és az, hogy akkor mentünk le először a tengerre, ami akkor a legjobb zenekarok találkozóhelye volt. Elterjedt a híre a *Metropol*nak, hogy a „Paradis” bárban játszunk, s hogy milyen jók vagyunk. Akkor kaptuk meg az átesztátunkat [működési engedély] Sárosival, ahol az a bizonyos öltönyös fényképünk készült. Az „átesztát” nagyon nagy dolog volt, mert annak hiányában állandó gondjaink voltak a szerződés-kötésekkor, rendőrségi igazoltatáskor...

Sárosi Endrét azért hívtuk a delfin-show-ra, mert szükségünk volt egy billentyűsre a szólisták kíséréséhez. Vele vettük fel aztán az első kislemezünket is. De mivel akkor ő már zeneiskolában tanított Vásárhelyen, világos volt, hogy a közös munkánk csak ideiglenes.

A delfin-show óriási előnye volt még – s talán a legfontosabb –, hogy minden nap együtt játszhattunk.

Nagy Gábor: Összeszokott a banda!

Horváth Károly: Te is ott voltál?

Nagy Gábor: Én akkor doboltam!

Vajda Tibor: Azért halt meg a delfin...

Virányi Attila: A tengeren nem volt ott Bigus [Nagy Gábor]! Csaba, Sárosi, Béla és én volt a felállítás. Így mentünk a Siculusra is, ahol a társaság nagyon feldobódott, hisz mind a két díjat elnyertük.

Nagy Gábor: Akkor én mikor doboltam? Mert emlékszem, hogy németül kellett mondjam a magamét, talán akkor, amikor Bélának dolga volt valahol...

Horváth Károly: Készültek a saját szerzemények, nagy lendülettel. Nem nehéz megfigyelni, hogy a dalszövegeitek vagy egyes szám második személyben, vagy többes szám második személyben íródtak. Mennyire volt ez tudatos?

Virányi Attila: Szerintem ez teljesen tudatos dolog volt és az is, hogy mi csak saját nótákat akarunk csinálni. A koncertjeinken egy-két világlágeret bedobtunk, de a többi az saját szerzemény volt.

Boros Zoltán: A legtöbb *Metropol*-szövegben megtalálod az egyes szám második személyt, *Te*, vagy a többes szám második személyt, *Ti*: gyertek, jöjjetek, énekeljete, nektek stb. Meg akart a zenekar szólítani valakit.

Márkus János (aki végzősra érkezett vissza a konyhából): és nem kell elfelejteni, hogy a szövegíró honnan indult, mert ez is egy szempont. A *Metropol* esetében a legtöbbször nem a zenére íródott a szöveg, hanem a szövegre a zene. Már biza én Mátza Gyulát épp eléggé ismertem és azt a közeget, amit ő képviselt, a testvérevel, Rezsővel, meg Trifán Lacikával. Ez a nagyváradai szubkultúra egy nagyon is meghatározó közeg volt. Az a rétege volt a váradi ifjúságnak, mely nem tanulhatott, de nem is akart. Álomvilágban éltek. A város pereme volt, ahonnan ezek az emberek elindultak. A váradi proli réteg legalsóbb szintjéről érkeztek.

A Metropol pályafutása során rengeteg támadás érte. Támadták őket, mert akartak valamit és ez módfelett zavarja azokat, akik nem akarnak semmit. Talán a legindokoltabb támadás – nevezzük inkább kritikának – a szövegek miatt érkezett az együttes számlájára. A zenekar – szerintem – a körülményekhez képest mondhatni tökéletesen működött: hang-, fény- és pirotechnika, átgondolt plakát és lemezborító tervek, reklámfotók, hangulatos, jól kimódolt ötletes előadások.

De a szövegek? Talán ott volt a gond, hogy az a nagyon jó képességű szubkulturális társaság, mely eleinte a Metropol felszövegezte, nem tudott lépést tartani – nem is akart – a zenekar fejlődésével. Vagy a tagok nem vállalták azt a peremművészetet, amivel talán – ha hagyják őket – közép-európai kuriózzummá válnak. Azt se fogom soha megérteni, hogy a mindmáig rejtett kincs, Márkus, az örök jó barát, miért nem kéretett fel szövegírásra?

Boros Zoltán: A *Metropol* szövegben és magatartásban nagyon világosan próbálta megszólaltatni a saját korosztályát. Szerintem a Mátza-szövegek világa volt a legkevésebé sikeres a zenekar történetében (*nagy kacagás*).

Márkus János: Én, mint megrögzött házibuli-énekes emlékszem, hogy Váradon minden egyes alkalommal Mátzával kellett buliznom. Neki volt egy főműsora, amit mindig előadott. A *Metropol* szövegírója elkezdett mesélni. Például mesélt a zöldről, vagy a kőről, vagy a fűzfáról és egy órán át zajlott ez a nagyon színes mesélés. Teljesen abszurd valami volt. Tulajdonképpen az abszurd irodalom remekeihez kellene sorolni, ha megmaradt volna, akár csak egy is. Semmi nem maradt meg Mátza Gyulától. Az a bizonyos életézés – amiről beszélünk – a váradi házibulikon született meg. Erről még eddig nem volt szó! A nagyváradi házibulik alaptörténete arról szólt, hogy mindenki jött valami furcsasággal. Az egyik legfurcsább figura Mátza volt...

1973 – BUKAREST

Immár négyünk közös városa: Karcsi a konzervatóriumban, én a televíziónál, Attila 1973-tól ugyanott. A főiskola után sikerült a televíziónál megkapnia egy hangtechnikusi állást. Nagy szó volt ez abban az időben, amikor a friss végzősöket össze-vissza dobálták, hivatalos kihelyezés ürügyén. Virányi is kiköthetett volna az „automatikus rendszerek elektromechanikusaként” mondjuk a tulceai hajógyárban. Az aztán már maga a csúcs volt, hogy Elvira sikerült szintén Bukarestbe helyeztesse magát a kolozsvári egyetemről. Ő viszont egy kazángyárba került, valahova a Floreasca negyedbe.

Az albérletekből elégünk volt, de pénze egyikünknek sem volt saját lakásra. Kiutalt lakás meg... hát az egyenlő volt a lehetetlennel. Elvira szülei mentették meg a helyzetet. Elvira kezébe nyomtak 20 ezer lej „hozományt” az új élethez. Ez ugyan nem lett volna elég egy lakásra, de akkor kisütöttük, hogy összeállunk s veszünk egyet közösen. Hosszas keresgélés után találtunk is egy megfelelőt. Az egy külön történet, hogy hogyan koldultuk össze a hiányzó 20 ezret. El kell itt még mondanom, hogy Attila és Elvira számára az egymástól távol kerülés tényleg működött – ha nem is a Kőváry tanár úr féle változatban. Váradon csak barátság alakult ki közöttük, de ahogy az egyik Kolozsvárra, a másik Bukarestbe került, azon nyomban kitört a szerelem. Elvira ezért jött főiskolai diplomásként Bukarestbe, s így született meg négyünk közös otthonának ötlete.

73 nyarán költöztünk be, s aztán rögtön elmentünk egy újabb Siculus fesztiválra.

A *Concorde* immár csak meghívottként, de a *Metropol* még mindig kergette azt a bizonyos nagydíjat. Ezúttal be is jött nekik: megkapták a beat-nagydíjat és a népszerűségi díjat. Persze ez utóbbit értékelték többre. Az előző évi női vokáljuk még két lánnyal kibővülve önállóan jelentkezett Csaba húgának vezetésével. Elekes Emőke, Kiss Anna (Lady), Lestyán Andrea és Zelenciuc Gabriella alkotta a *Vox Humanát*, s ezzel felelevenítette a váradi női zenekar tradícióját.

Hihetetlen, hogy milyen sokat jelentett az a Siculus nagydíj. Otthoni viszonylatban ez egyenértékű volt egy Grammy-díjjal! Végre hivatalosan is megkapták azt az elismerést, amit nem-hivatalosan már rég kivívtak.

A 73-as fesztivál másik revelációja Babrik Jóska volt, az egykori *Metropol*-alapító, aki a műfajtól lehető legtávolabb eső régizenében és virágénekekben talált magára. Meghívottként volt jelen az általa vezetett *Camerata Transylvanica* régizene-együttes, és vele bővült trióvá a *Concorde*. Nekünk írta Jóska azt a dalt, ami a fesztivál legnagyobb sikere lett, s aminek egyszerű címe volt: „Virágom, virágom”. Ő játszotta a blockflöte-szólót benne. S volt még néhány közös dalunk, aminek ő írta a zenéjét, én a szövegét. A „Mezítlábas leánykérő” lett közülük a másik maradandó siker.

Hogy mennyire maradandó: hadd tegyek itt egy kis kitérőt s hatalmas úgrást térben és időben. A kilencvenes évek közepén Sydneyben cserkészünnepségre hívtak meg. Vendégségbe érkezett egy nemzetközi cserkészcsapat, mely három kontinens magyar fiataljaiból állt. Kórusműsort adtak elő. S amint hallgatom, hát megfagy a vér az ereimben: loptuk volna mi azokat a dalokat, amiket lemezre vettünk? Valaki már megírta előttünk? Jó időbe telt, amíg leest a tantusz: éppen a mi lemezeink anyagát éneкли, mit sem sejtve a kórus, közte a Babrik-dalokat, a „Virágom, virágom”-at, a „Mezítlábas”-t. Elérték rendeltetésüket, immár folklórrá váltak, igazi virágénekké, melyeket tábortüzek mellett énekelnek Brazíliától Ausztráliáig.

Persze akkor, a Siculuson közönség és előadó is csak jelen időben gondolkodott. Nem sejtette senki a jövőt, legkevésbé azt, hogy Babrik Jóska milyen rövid ideig lesz még velünk.

Azon a '73-as Siculuson már kettős minőségben voltam jelen, én voltam a konferanszié is. Ez akkor vált a legizgalmasabbá, amikor a tévéközvetítésre került sor. Ez volt ugyanis az első élő, helyszíni közvetítés. Bodor Palinak nagy meccs lehetett rávenni a tévé vezetőségét, hogy ilyen kockázatot vállaljon, de megtörtént. Élőben ment tehát a műsor, csakhogy az utolsó pillanatban összeállított sorrenden kívül, semmilyen forgatókönyv nem volt, nemhogy írott bejelentő szöveg. Míg ment az egyik szám, a kulisszák mögött faggattam ki a következő szereplőt s alapján véve rögtönöztem. Kegyetlenül megfeszített másfél óra volt, mire a műsor utolsó számát, saját magunkat be-

jelenttem, már úgy éreztem magam, mint egy kiütéssel zárult bokszmeccs után. Az éneklés már maga volt a felüdülés. Milyen „deja vue” volt két évtizeddel később, ugyancsak Udvarhelyen a tévés-évforduló, ahol pont ugyanez a helyzet megismétlődött! Nem tudhattuk persze, hogy a nagy találkozás, közös fellépés a régi *Metropol* lal a régi-új udvarhelyi közönség előtt, egyben utolsó, végérvényesen az utolsó lesz. Megismételhetetlen.

1973-ban sem tudtuk, hogy a „Virágom, virágom”-mal maga a Siculus búcsúzott, hogy a következőt már nem engedélyezi a hatalom.

A fesztivál kapcsán persze ment a szokásos sajtó-áradat. Még az előzőknél is nagyobb volt ez a negyedik fesztivál és látványosan javult a színvonal is. Sok lenne részletesen felsorolni a résztvevőket, az igazság az, hogy ez megérdemelné egy külön könyvet. Érdekes lenne nyomon követni kinek-kinek a pályafutását, és azt, hogy hol vannak most, mi lett belőlük. Jut eszembe: vajon '89 után, amikor már szabad volt, megpróbálta-e valaki feléleszteni a Siculust? Nos '73-ban a lapok osztották-szorozták, elemezték a látottakat-hallottakat. Özönlöttek a javaslatok arra, hogy a már gyerekcipőből kinőtt mozgalommal mit is kellene kezdeni. Boros Zoli ilyeneket írt *A Hérb*en.

„A Siculus igazolt abban, hogy bíztam: a *Metropol* együttes kinövi hatásvadász, mindent tagadó magatartását és meglegszik azzal, hogy értékesítse, ami benne értékes: a gitáros Elekes Csaba wha-wha és torzító hatásokkal álcázott zenei formaérzékét, Sárosi Endre orgonista harmóniai gazdagságát, árnyalt dinamikáját, Ráduly Béla dobos játékának szilaj lüktetését, Virányi Attila basszusgitáros technikai biztonságát.” S aztán Zoli keserű helyzetképet fest a két fesztivál közötti kilátástalanságról, gazdátalanságról.

„A *Búgócsiga* együttes két fesztivál között főként próbált, odahaza. Marosvásárhelyen senki sem tolakodik azért, hogy hangversenyt rendezzen a *Lyra*, *Búgócsiga* együttes műsoraiból, Mátyás Éva, Szabó Edit, Rodica Zamfirescu, Birsan Erzsébet közreműködésével.

Mert Györy Klára vakációban egy táncsoport tagjaként turnézott. Mert a *Metropol* együttes eddigi legjobb szerződése egy turnézó Delfin-show volt. Mert egyik színházunk sem gondolt arra, hogy szilveszteri szórakoztató műsorához Bokor Ildikót vagy Tamás Gábort hívja meg vendég szerepelni... Igen, annak van igaza, aki azt mondja: ne túlozzunk, nem is mennek még olyan rózsásan a dolgok! Nem elég, ha Tamás Gábor a nyári tengerpart egyik legmegbecsültebb táncdaléneke, ha télen legfeljebb a televízióban énekel magyarul. És nincs rendben az, hogy Józsa Erika maga szervezi a *Concorde* kettős turnéját... És az sem, hogy színházaink nem veszik észre, a *Metropol* együttes is jelenthet egy szórakoztató műsorban kasszasikert.

Hogy az ARIA nem figyel fel arra: van néhány megye, ahol egy *Concorde*–Kisfalussy–Bokor–Németh–Györy Klára–Harmat–*Zephyr* felállítás is bizto-

sít városenként legalább egy telt házat.” Valóságos 73-as ki kicsoda ez Boros Zoli tollából, s meglehetősen precíz helyzetelemzés.

A Siculus után szétszéledt a társaság, s ki-ki a maga módján próbálta megvívni a maga kis harcát.

Mi négyen visszamentünk Bukarestbe, immár haza, berendezni új, közös otthonunkat.

A Westfried utca Bukarest központjától pár percre volt, s mégis fényévekre a sugárutas fővárosi légkörtől. Valamikor ez volt a gettó, aztán ahogy a házak megürültek, a zsidó családok helyére beköltöztek a cigányok. Na, nem a sátoros fajtából valók, s nem a lábas-foltozó házalók. Ezek úri cigányok voltak: muzsikások meg zsebtolvajok. Az egyik utcasarkon kőkereszt őrködött, aminek a jelentését régi bukarestiektől tudtuk meg: ez volt egykor a város piroslámpás negyede, s az egyik kegyes királyné állíttatott keresztet az örömlányok lelki üdvösségéért.

A köznyelvben „Kőkereszt”-ként ismert negyed hivatalosan a Vitan nevet viselte.

A lakás egy négy lakásból álló, kétszintes ház emeletén volt. A bejárati ajtótól belső lépcső vezetett az emeletre. A lépcső tetején előre nyílt az előszoba, abból jobbra és balra egy-egy szoba. Balra volt a konyha és abból nyílt a fürdőszoba. Elvira a baloldali, nagyobb szobát választotta, nekem jobban tetszett a kisebbik, jobboldali, mert az ablaka az utcára nyílt. Először is ki kellett festeni, mert valamilyen morbid meggondolásból sötétkék, meg fekete volt a fal, valami cirkalmas ezüst/arany mintákkal, olyan volt, mint egy ravatalozó.

Hosszas tanakodás után megállapodtunk, hogy az én szobám sárga lesz, az Elviráé narancssárga, az előszoba fehér, a konyha piros. Festőpumpát kaptunk kölcsön, a festéket megvettük a boltban. Valaki kioktatott, hogy bu-daiföldet kell venni, s abba keverni a festéket. Hát mi el is mentünk Elvirával megvenni, csak a bukaresti boltos nem értette, mi az a „pămînt de budai”... A legnagyobb ötlet azonban a lépcsőház volt. Kisütöttük, hogy legolcsóbb lenne újságoldalakkal kitapétázni. Millió magyarországi folyóiratunk gyűlt össze, valahogy nem vitt rá a lélek, hogy egyet is kidobjak. Milyen mutatós lesz felrakni a falra a kedvenc cikkeket. Csak ragasztó kellett hozzá.

A magyar adás gyártásvezetője, Schwechter Ernő bácsi sietett segítségemre, azt mondta: „Erika drága, hát maga egy okos lány. Nem tudja, hogy a díszletműhelyben mindent aracsettel ragasztanak? Adjon pár lejt egy díszletmunkásnak, s ad az magának ragasztót”. De Ernő bácsi még ennél is tovább ment, maga vette kézbe a ragasztó-ügyet. Egy délután aztán behúzott a kis macskaköves utcánkba, az ajtónk elé egy böhömnagy teherautó s legurítottak róla egy hatalmas, többszáz literes hordót. Úgy el voltunk látva ragasztóval, hogy az egész Vitant kitapétázhattuk volna! Fel is kentük a lépcsőház falára a *Film Színház Muzsika* és társai minden képes oldalát. Aminek az lett a következ-

ménye, hogy aki belépett az ajtónkon, órákig jött fel a lépcsőn, mert közben el kellett olvasnia a falat. Pláne, ha a látogató saját magát látta viszont tapéta formájában...

Mert később sok ilyen eset is előfordult.

Na, de miért nem emlegetem itt közben a fiúkat? Hol voltak ők, míg a lányok a családi fészket tatarozták? Karcsi, aki sohasem volt ezermester, elegánsan lelépett Váradra, rendkívül fontos szülői látogatásra. Attila pedig – a világ legjobb időzítésével – szintén Váradon, elkezdte a színháznál a Werther előadásokat, melyek aztán végre meghozták a *Metropol*nak azt az elismerést, rangot, státust, amit megérdemelt.

Az „IFJÚ W.”

Horváth Károly: Mikor ragadt rátok az országos hírnév?

Virányi Attila: A két nagydíj nagyon jó dolog volt, de a legnagyobb szenzáció az volt, hogy Bélucci összetalálkozott Ódzsával [Szabó József rendező] és 73. novemberében megvolt a Werther bemutató, ami óriási siker lett. A váradi színházban egy előadást se játszottak annyi alkalommal, mint az *Ifjú W*-t. Még a Csárdáskirálynőt sem... Érdekes, hogy a darabot Magyarországon betiltották. Romániában a román nyelvű verziót, rá vagy 2 évre engedélyezték. A bukaresti Bulandra bemutatta a darabot, ott a *Sfinx* játszotta a zenét és csak egy pár előadást ért meg, az valamiért nem robbant akkorát, mint a váradi előadás.

Nagy Gábor: Elmentek a nagy lehetőség mellett! Kevesebb dalt is játszottak, mintha a *Sfinx* ott se lett volna!

Virányi Attila: Máig is titok, hogy Ódzsáéknak hogyan sikerült kiharcolni az engedélyeket. Az úgynevezett „vizionáláson” voltak kisebb viták, de végül is meglett a premier. A sikeren túl, ahogy Béla mondogatta, megtanultuk „tisztegni a színpadot”... Színházi közegben léteztünk hónapokon keresztül; megtanultuk, hogy a színpadon, civilben csak fedetlen fővel és lábujjhegyen szabad átmenni, hogy van egy rendező, egy ügyelő, van végszó, van közönség, akit tisztelni kell. Minden este zsúfolt házak előtt játszottunk, újra és újra visszatapsolták a nótákat. Valósággal beleborzongok, ha csak a váradi színházra gondolok, arra a hangulatra, ami az előadásokon volt. Kellemesebb érzés, mint a bukaresti Polivalens, ahol tizenötezer ember csápolt nekünk. Annak is van egy varázsa, meg a különböző Sportcsarnokos buliknak, vagy a szabadtéri akcióknak, de a színháznak külön világa van!

Horváth Károly: Hogyan született meg a váradi színházban *Az ifjú W*?

Virányi Attila: Úgy gondolom, erre a kérdésre legpontosabban a darab rendezője, Szabó József tud válaszolni. 1999 őszén felhívtam őt Németországból és megkértem, írja meg emlékeit a *Metropol*ról és *Az ifjú W*-ről. Ódzsa akkor éppen Nagy-Britanniában tartózkodott, a Skót Színművészeti Akadémián rendezést tanított. Csehovból, Brechtből és Ionescóból tartott úgynevezett workshopokat angol, skót, ír és amerikai színinö-

vendékeknek. Glasgow-ból küldte el nekem Freiburgba színháztörténeti és rendezői tanulmányának is beillő vallomását *Az ifjú W* születéséről és a *Metropol*ról.

SZABÓ JÓZSEF (ÓDZSA)

MESE A METROPOL GROUPRÓL, AZ IFJÚ W-RŐL ÉS EGY VÁRADI BŐSZ OROSZLÁN RÓL

„Csak akkor születtek nagy dolgok,
Ha bátrak voltak, akik mertek...”
(Ady Endre)

Volt egyszer, hol nem volt, volt egyszer egy mesebeli boldog város. Úgy hívták: Nagyvárad.

Az a mesebeli város valamikor valóban nagy lehetett, ha *nagynak* nevezték el az emberek. A nagy idők múltán azonban olyan kicsi lett, hogy ha valaki *nagynak* titulálta, még a legelfogultabb lokálpatrióták szája is gúnyos, keserű mosolyra húzódott. Esténként – bár a villanyvilágítást Párizssal egyidőben vezették be – a város omladozó házaíra, palotáira, templomtornyaira sötétség, köd és csend borult... Nyáridőben, az esti csendbe bele-beleböngött egy fogatlan bőszi oroszlán, az állatkert koronázatlan királya. De egyszer csak ő is elhallgatott. Éhen halt. Meghalt a király.

Élt abban a városban Három Gitár meg Egy Dob. A Három Gitárt úgy hívták: Attila–Csaba–Gábor, az Egy Dobot meg Bélucinak becézték.

Attila–Csaba–Gábor–Béluci akkortájt jöttek a világra, amikor a Bőszi Oroszlán az utolsókat bögte. Bizonyosan hallották is a király hősies búcsúkiáltását, mert amikor legénysorba léptek, olthatatlan vágy ébredt a szívükben, hogy ők is megrepesszék a csend falát és eloszlassák a ködöt. Addig-addig erősödött bennük ez a vágy, hogy egyszer csak nőni kezdett az oroszlánkörmük. És bátorságot éreztek magukban, hogy megküzdjenek a Sötétséggel, a Csenddel és az Unalom háromfejű Sárkányával, amely alattomosan és fenyegetően rátelepedett a városra és ifjú életükre.

Gondoltak egy merészet: elindulnak együtt szerencsét próbálni.

A Három Gitár meg Egy Dob elnevezte magát *Metropol Group*nak. Nomen est omen! A *Metropol Group* felment a metropolisba: Bukarestbe.

És mint mesékben a szegényember legkisebbik fia, aki elnyeri a királykisasszony kezét és a fele királyságot, úgy hódították meg egyszerre az egész országot. Ők lettek Románia első számú beatzenekara. A rádió, a televízió közvetítette dalaikat, hírük, rajjon-

gótáboruk nőttön-nőtt. Koncertjeik forrongásba, lázba hozták az ifúságot. Hangjuk új volt és merész: nemzedékük lázadását dalolták ki a csend és az unalom országában. Varázsos fickók voltak mind a négyen, úgynevezett: showmanek. Együtt írták, komponálták, hangszerelték dalaikat: szeretet és barátság fűzte össze őket.

A hetvenes években Ceaușescu Romániájában, amikor az állam még középkori indulattal üldözte a hosszú hajú fiatalokat, ők lobogó hajjal és Krisztus-szakállasan, teli torokkal dalolták ki vágyaikat, álmaikat, életszeretüket, csalódásaikat. Épp úgy, mint a glóbusz másik felén a szabad világ gyermekei. Hangjuk átszárnyalt – útlevél nélkül – a lezárt határokon és összeölelkezett a beatnemzedék egyetemes kórusával.

Csodaszép tervek is születtek bennük: elindulni világkörüli útra: koncertezni Londonban, New Yorkban, Párizsban, Budapesten: fellépni egyszer Liverpoolban, közös koncerten a *Beatles*-ekkel... De a tervek csak tervek maradtak, álmok...

A sors másként rendelkezett. 1972-ben a nagyváradi színház szerződést ajánlott fel nekik *Az ifjú W. újabb szenvedései* című beatoratórium megírására és előadására.

A színház ajánlatát elfogadták. És visszatértek a Körös partjára.

Attila–Csaba–Gábor–Béluci kopott farmerben, poros kiscsizmában megjelentek szülővárosuk pompás neobarokk színházában. Beléptek az arannyal, vörös bársonnyal díszített színházterembe. A színészek fenn a színpadon fehér munkafényben, mosolyogva várták őket. A hirtelen támadt csendet Béluci törte meg, illendően köszöntve, kellemes tenorhangján az előadás leendő primadonnáját:

– Szia, Ibike!

– Szia, Béluci! – szállt vissza Csíky Ibolya meleg mezzoszopránja.

– Túl van beszélve, srácok! Gyerünk a színpadra! Holnap premier! – vágta el Miske a félszeg ismerkedés fonálát.

A cifra színházteremben az aranyozott gipszangyalkák és a gipszmúzsák szobrai nagyra meresztették gipszszemüket és furcsán összenéztek.

És elkezdődött egy másik mese. Ami már színháztörténet.

A hatvanas évek végén tavaszi szelek fújdogáltak a váradi „operettes” színházban. Hazatért Váradra két lelkes, Ady-hitű fiatal rendező: Farkas István Szatmárnémetiből és e sorok írója Kolozsvárról. (Mellesleg nem lényegtelen megemlíteni, hogy gyermekkori barátok voltak, egy iskolába jártak, egy nyelvet beszéltek a színházművészetben, és bármerre vetette őket a sors, Várad maradt az otthonuk.)

A jó öreg Szigligeti Színházba úgy léptünk be, mint az atyai házba. Gimnazista korunkban valaha ott támadt fel bennünk a vágy, hogy életcélul a színházat válasszuk: a rendezés művészetét. Mégis, amikor visszatértünk az atyai házba – apák és fiúk örök komédiája! –, másként gondolkoztunk a színházról, mint sokan a régi társulat nagyjai közül. Mi a színházat nemcsak szórakoztató játéknak tekintettük, hanem az eszmék házának, a költészet oltárának, ahol ítéletet tartunk önmagunk és a világ felett. Megvetettük a régi színház poros kellékeit: a rutint, az érzelgősséget, a magamutogatást, a

gondolat-nélküliséget, az üres ötletességet... A főiskola elvégzése után mindkettőnk pályája Nagybányáról indult, a magyar festészet tündérkertjéből, ahol megízleltük az együttes munka harmóniáját, örömet. És egész életünkben visszaálmódtuk magunknak az elvesztett színházi édent.

A váradi társulatból is korszerűen gondolkodó művészegyüttest szeretttünk volna létrehozni. Az igényesség mércéjét – mindenekelőtt mi magunknak – a legmagasabbra tettük. És nem eredménytelenül. Jó néhány rendezésünkben az előadások időtartamára felparázslott az együttes tisztító tüze... Ez a láng lobbant fel *Az ember tragédiája*, *Az utolsó utáni éjszaka*, az *Anyám könnyű álmot ígér*, az *Alku*, az *Álomhajó*, az *Ösvigasztalás* katartikus pillanataiban.

És *Az ifjú W. újabb szenvedései* című előadásomban, amelyet 1973-ban mutattak be.

Most huszonhat esztendő távlatából, a világ másik sarkából józanul nézek vissza *Az ifjú W. újabb szenvedéseire*, és úgy látom ma is, hogy mind mondanivalója, mind stílusa szempontjából egyedülálló színházi esemény volt és maradt a romániai magyar színház történetében. Méltó az emlékezésre.

A háború utáni évtizedekben váratlan társadalmi jelenséggel kellett szembenézni a világ urainak: az ifjúság egyetemes lázadásával. A béke szélcsendjében felnőtt egy viharos nemzedék, amely más útra lépett, mint amit apáik jelöltek ki számára. A szófogadatlan, konok nemzedék hátat fordított a nyugati jóléti társadalomnak, de a dogmává hűlt, keleten uralkodó forradalmi eszmékből is kezdett kiábrándulni. A világ ifjúsága más életformát, más életcélét kívánt magának: más divatot, más frizurát, más örömeket, más erkölcsöt, más bizonyosságot, más tévedést, más táncot, más zenét, más szupersztárt és más Krisztust... Ez a nemzedék annyira idegennek érezte magát a szocialista világ falanszterében, mint Goethe Wertherje a 18. század német arisztokráciájának érzelmentes, rideg, racionális rendjében. Ebből a felismerésből és párhuzamból született a fiatal keletnémet író, Ulrich Plenzdorf ötlete, hogy megteremti Werther 20. századi reinkarnációját: a farmeres, gitáros tinédzsert, Edgar Wibeau-t, és megrajzolja újkori szenvedéstörténetét Goethe modorában, bele-beleszőve romantikus alteregója veretes naplójegyzeteit. Munkáját eredetileg filmszcenáriumnak szánta. Nem tudom, lett-e belőle film. A német színházak azonban kapva-kaptak a drámai nyersanyagot.

Többnyire filmszerű, naturalisztikus látással vitték színpadra. Werther szobafestő-brigádja valódi ecsettel, valódi festékekkel mázolta be a valódi plafont. Bizonyosan sikeresen...

Amikor én elolvastam Plenzdorf filmszcenáriumát, Tandori Dezső fordításában, egy modern költői előadás lehetősége villant fel képzeletemben. A rendezői vízióhoz hozzáadtam a tizenévesek zenei hitvallását, a beat- és a rockzenét, és megszületett az új műfaj, amit *beatoratórium* névre kereszteltem el. Ekkor ötlött fel bennem, hogy az ország legjobb beatzenekarát, a *Metropol Groupot* kell felkérnünk az együttlüköedésre.

A rendezői gondolattól a megvalósításig azonban nem volt sima az út. Hiszen azokban az években illetlen gondolat volt hosszú hajú hippiket felvinni a szocialista hősköket termelő Thália színpadára, mi több: rendszertörő, veszélyes kísérlet. A gyanakvás és a tiltás jól olajozott gépezete működésbe is lépett azonnal, színházon belül és színházon kívül. Csak hajdani irodalmi titkárunk, néhai Kelemen István tudná megmondani, hány kiskapun kellett besurrannia, hogy megszerezze merész terveinkhez a hivatalok jóváhagyó pecsétjét! Engem – emlékszem – a művészeti tanácsban a színház legtekintélyesebb vezetőszínésze próbált lebeszélni örültségemről:

- Lásd be, ez nem színdarab – mondta.
- Belátom, ez nem színdarab – mondtam.
- És nem is lesz belőle soha színdarab – mondta.
- És nem is lesz belőle soha színdarab – mondtam. – Csak előadás!

A hagyományos dramaturgiát nélkülöző filmscenáriumot nem lehetett hagyományos rendezői munkával életre kelteni. Új módszert kellett kikísérletezni, amely a próbák során az epikus szövegből drámai szöveget, a vázlatosan rajzolt figurákból élő, hús-vér alakokat teremt. A színészi képzelet felfokozott alkotó erejét, az *improvizációt* hívtam segítségül. A próbákon improvizációs gyakorlatokkal alkottunk világos, érthető színpadi történetet, dialógusokat, karaktereket, emberi kapcsolatokat, képzelt tárgyakkal való cselekvéseket, játékokat, jelképeket. Egyszóval: életet. (Nagy-Britanniában ezt a módszert ma *devised dramának* hívják.)

Színészeim nagy része akkortájt végezte el a színművészeti főiskolát. Nyitottak voltak valamennyien minden értelmes, új kísérlet befogadására. Jó szívvel idézem fel emléküket, nevüket: Zalányi Gyula, Csíky Ibolya, Varga Vilmos, Wellmann György, Miske László, Szabó Lajos, Kakasi Ágnes, Balla Miklós, Hajdú Géza, Kiss Ildikó, Palóczy Frigyes, Bathó Ida, Varga Tibor, Oós Enikő. És ide kívánczik a két érettebb színész, Borsos Barna és Mogyoróssy István valamint a nagy öreg: Solti Miklós neve is. Mindannyian egy hiten voltunk, egy célt követtünk akkor a színházművészetben. Az improvizációs módszer nagyobb figyelmet és fegyelmet, nagyobb szellemi és fizikai erőfeszítést igényelt tőlük, de megérették, hogy az a felfokozott energia, amelyet munkájukba fektetnek, a művészi eredményekben jócskán megtérül. És valóban: az improvizációs gyakorlatok személyiségük és művészi képességeik legjobb vonásait szabadították fel bennük...

A címszerepet játszó Zalányi Gyula olyan mélyen azonosult művészi karrierje első nagy szerepével, az ifjú W-vel, hogy az ifjúsági színházak országos fesztiválján, Piatra Neamțon egy csapásra elnyerte a színészi alakítás nagydíját. Az országos elismerés természetesen az egész együttes művészi munkáját minősítette és hangsúlyosan a *Metro-pol Group* színpadi szereplését.

A *Metropol Group*pal való első találkozásom és a közös munka jó íze örökké emlékezetes marad számomra. Együtt jöttek el hozzám a lakásomra mind a négyen egy szál gitárral. A kép szimbolikus: négy szuverén ifjú ember, akiket egy szenvedély köt össze: a zene. Így látom őket ma is. A legdinamikusabb egyéniség, a zenekar énekese és dobosa, Ráduly Béla (Béluci), szívében régi hegedűje üveghangjaival. Az első gitáros, Virányi Attila, csupa dac és értelem: Werther élő példája. A legcsendesebb fiú, Elekes Csaba, szerénysége mögött mély zenei tudással. A zenekar legfurább figurája, a basszusgitáros Nagy Gábor (Biga), nemzedéke sajátos zsargonjával.

Egyszer egy reggeli színpadi próba szünetében Biga odaszólt az elegáns Zalányinak:

– Vegyük át az áriádat, apppám!

– Helyes – mondta Zalányi, de még skálázott egy sort amúgy orrhangon, mint az operaénekesek:

– Mi-mi-i-i!

Biga várt türelmesen, majd gitárjával megadta a hangot és beintett. Ám Zalányi macacsul mimizett tovább. Biga várt, megadta a hangot és beintett újra. Zalányi csukott szemmel, átszellemülten hallgatott. Biga ráförmedt:

– Mit csinálsz, apppám?!

– Koncentrálok – válaszolta Zalányi. Biga felordított:

– Ne koncentrálj, apppám, hanem énekelj!!!

A hajdan híres operett-színháznak akkor már nem volt se zenekara, se karmestere, se tánckara, se énekkara, de még egy árva korrepetitora sem. A *Metropol Group*nak magának kellett elvégeznie azt, amire más színházakban külön szakembereket szerződtetnek. De amit a fiúk elvállaltak, azt keresztülvitték tűzön-vízen át. Komponáltak, korrepetáltak, dalokat írtak, végigkísérték a kétórás előadást és angyali türelemmel képezték, ápolták, fejlesztették színészeink énektechnikáját. Bizony-bizony sokszor kellett megadni a hangot, és erélyesen beinteni, hogy a prózai színészek jól és jókor lépjenek be a zene folyamába. Fiatal színészeink zöme zenei analfabéta volt. De akik rendelkeztek némi énektudással, még azok számára is szokatlan, új volt a beatzene stílusa. Más-ként kellett értelmezni és előadni a beat-oratóriumot, mint az operettet vagy akár a musicalt. Mély drámai átéléssel. A *Metropol* dalai, forte-fortissimói a színésztől extatikusan felfokozott lelkiállapotot követeltek: hol alászállni a pokol mélységébe, hol fölrepülni a mennyország magasságába...

Amilyen szokatlan volt a színészeknek a zenei stílus, ugyanolyan újszerű volt számukra az előadás játékstílusa is.

Biró I. Géza színpadán nem volt se díszlet, se bútor, se kellék. A nyitott színpad mélyén a *Metropol Group* helyezkedett el: négy zenész farmerban, csillogó hangszereikkel, vibráló erősítőikkel. És három varázsos tini-lány: a háromhangú kórus. A zenekar előtt az üres játéktérben a gyermekkor felnagyított színes játékkockái heverték. A me-

taforikus történetben játékkockák jelezték a bútorokat, a kellékeket, az előadás tárgyi világát. A színpad felső terében Weiss István fotóművész hatalmas fekete-fehér képei sorjázta, a szociofotók hűségével, dokumentum-erejével is hangsúlyozva előadásunk fő témáját: az ifjúság a nagyvilágban és a részvétlen univerzumban.

Ezen a színpadon a színész éppolyan magányos és kiszolgáltatott volt, mint feje fölött az egyik fotókompozíción a Hold homoksivatagában lépegető első ember. A színésznek itt másként kellett játszania, megszólalnia, mint általában a hagyományos realista előadásokban. A régi biztonságos földi szabályok kicsúsztak a lába alól. Jószerével még a „mi lenne, ha” alapelv mankójára sem támaszkodhatott, csak a lelkében felébredt igazságokra, amelyek betöltötték egész lényét. Csak önmagából, tudatalatti világból teremthetett életet, igazi érzelmeket, emberi kapcsolatokat, viszonyokat. Nem szerepet kellett játszania, hanem azonosulnia kellett önmagával, mert ő maga volt a szerep. Olyan őszintén, nyersen, vadul kellett vállalnia és kifejeznie önmagát, ahogy a *Metropol Group* vállalta önmagát, az egyetemes ifjúság, a Wertherek örömeit, szenvedéseit és vágyait. A „Dal a szerelemről” Béluci és a két főszereplő előadásában több volt színpadi énekszámnál: az ifjúság segélykiáltása volt. A dal utolsó sorának – Hagyjatok, hogy szeressek!!! – crescendója révületbe ejtette az ifjú közönséget. Az érzékeny kamaszlányok ugyanúgy sírtak-sikoltoztak Váradon, mint a *Beatles*-rajongók a világban, mert lángra lobbant a szívük.

És mert a színész maga volt a szerep, nemcsak a próbákon, hanem az előadásokon is élnie kellett a rögtönzés művészetével. Előadásunk legeredetibb, legvarázsosabb jelene talán az volt, amikor Werther – avantgárd ízlése igazolására – óvodás korú gyermekeket csábított fel a színpadra, hogy a régi óvoda omladozó falát rajzolják tele képekkel. A vállalkozó kedvű gyermekekre bízta, hogy mit akarnak rajzolni, és milyen szint választanak maguknak a színes kréták közül. És versenyre buzdította őket, rajz-olimpiára, hangos zenei kísérettel. A két óriás szürke fal a „Színes kréták” ritmusára percek alatt benépesült színpompás házakkal, fákkal, virágokkal, madarakkal, autókkal, repülőekkel, úrhajókkal, királyokkal, tündérekkel, nappal, holddal, csillagokkal: a gyermeki képzelet csodáival. Zalányi Gyula és Csíky Ibolya (Werther és Lotte) rögtönzött játéka és éneke összefonódott, összecsengett a verseny lázában égő kis festőművészek produkciójával. A jelenet hatása leírhatatlan. Azt hiszem, megrendülést, katarzist váltott ki a nézők lelkében. A színészek együtt nevettek és könnyeztek a közönséggel... A gyermekrajzokkal ékes, két szürke fal egyébként szervesen beleillett az előadás stílusába, a díszletképebe, olyannyira, hogy a cselekmény bizonyos pontjain fel-feltűnt, mint költői jelkép.

A mi színpadunkon nem volt plafon, amit a szobafestők bemázoljanak, nem volt se festék, se ecset. De Miske László, Szabó Lajos, Varga Tibor és Mogyoróssy István mimes munka-mozdulatai a *Metropol* színes, szellemes zenei aláfestésével igazabb plafont, igazabb festéket és ecsetet varázsoltak a színpadra.

A *Metropol Group* tagjai csodálatos színpadi fegyelemmel és színészi átéléssel kísérték végig estéről estére a kétórás előadást. A közönséggel szemben élő hátteret alkottak – hol

zenévé, zenei effektussá, hol eleven nézőkké váltak. És soha, egy pillanatra sem vonták el a nézők figyelmét a drámai cselekményről, a színészek játékaról. Az előadást – önmaguk tükörképét – éppolyan rácsodálkozással nézték mindig, mint a nézőtéren ülő közönség. Gyermeki tekintetük ragyogásától a művészi igazságok világosabbá váltak.

Az ifjú W. újabb szenvedései nemcsak a lázadó ifjúságról beszélt, hanem azokról a szülőkről is, akik elfelejtették, hogy valamikor ők is éppen úgy lázadtak apáik szigorú rendje ellen, mint most az ő fiaik.

Előadásunk nemcsak a fiatalágot szólította meg, a szülőket is: a társadalom minden korosztályát. És a hadakozó felek számára bölcs békét ajánlott: kölcsönös megismerést, kölcsönös megértést: a krisztusi szeretet filozófiáját.

Az ifjú W. drámai példázat arról, milyen veszélyt rejt magában, ha felborul a természet, a társadalom és a család kényes egyensúlya.

W. szülei elváltak. Anyja gyárigazgatónő egy kisvárosban: feddhetetlen erkölcsű asszony. Apja bohém festőművész, valahol a főváros művészársadalmának periferiáján él. A fiáról mit sem tud. W. – kisvárosi unalmas életében – titkon legendát sző soha nem látott művész apjáról. Ő is festő szeretne lenni. Jelentkezik is felvételi vizsgára a képzőművészeti főiskolára, de az akadémikus szemléletű művészprofesszor értelmetlennek, tartalmatlannak, túlon túl modernnek ítéli képeit és eltanácsolja... Beáll tanulónak anyja gyárába, konfliktusba kerül ott is egy öreg mesterrel, megszökik hazulról, felmegy a fővárosba, egy csónakházban csövezik, megismerkedik egy szép fiatalasszonnyal, Charlotte-tal, megismeri a szerelmet, munkát keres, egy szobafestő brigád befogadja és megpróbálja megszélesíteni a furcsa, dacos, tehetséges fiút. W. el akarja kápráztatni munkatársait, Charlotte-ot és a világot. Titokban egy találmányon dolgozik: egy elektromos festékszóró masinán. A festékszóró csodagép elektromos konstrukcióját azonban rosszul tervezi meg. A próbaüzemeltetésen a gép felrobban, és égbe repíti hebehurgya Géniuszát.

Az előadás Edgar Wibeau gyász hírével kezdődik. Két fekete keretes tábla ereszkedik le a színpadra: az édesanya és a megrendült munkatársak gyászjelentései.

Az Apa az újságok gyászjelentéseiből értesül fia haláláról. A hír szíven találja. Amikor elvált, le kellett mondania a fiáról törvényesen. De érzelmileg nem tudott lemondani róla: egész elrontott életében arról ábrándozott, hogy egyszer majd találkozni fog vele... A tragikus hír hallatán elindul megszállottan, hogy felkutassa, mi okozta fia titokzatos halálát. Felkeresi rendre mindazokat, akik kapcsolatban voltak fiával: az Anyát, akitől megszökött, az öreg Mestert, akivel összekülönbözött, Charlotte-ot, akivel szerelembe esett, a szobafestő brigádot, amely befogadta és Charley-t, a barátot, akivel együtt csövezett a csónakházban. Charley átadja az Apának Ed hangszalagra rögzített naplóját, amelyből kirajzolódik Edgar Wibeau egész élete és személyisége. Ed naplójából kiderül az is, hogy Apa és Fiú egyszer az életben találkoztak egymással. Egy karácsony előtti kora reggelen Edgar fűtészszerszereknek álcázva magát, felkereste fővárosi

lakásán az apját. A bohém festő másnaposan, törten, mit sem sejtve, kiutasította házából a különös, vagánykodó, bizalmaskodó fűtészszerelet...

Előadásunk itt ért véget. Ahol az apa és a fiú, mint két idegen elmentek egymás mellett örökre és – immár – jóvátehetetlenül. Ahol a Végzet is beleszólt Werther újabb szenvedéstörténetébe. Ahol a modern városi történet mitikus mélységbe zuhant.

Katartikus színházi pillanat volt.

Ma is látom Varga Vilmos férfisírással küzdő arcát. Mint a végzet által lesújtott Oedipus, az éggel perelve, dühödten kérdezte:

– Miért?! Miért?! Miért?!

És az égből nem jött kérdésére felelet. A múlt idő síkján megelevenedett halott fiú mosolyogva és konokul hallgatott. És hallgatott az Isten is.

A színház sem adott feleletet, se magyarázatot arra: miért sújt le a sors az emberre néha értelmetlenül. Előadásunk célja éppen az volt, hogy az emberek tudatában lángoló kérdőjeleket gyűjtson. Hagytuk, hogy – miként a túlvilágról a képzelet színpadára visszatért Edgar Wibeau – mindenki maga vonja le a tanulságot. Felnőttként kezeltük a közönséget, nem aláztuk meg olcsó moralizálással, nem andalítottuk el hamis illúziókkal, gyermekmesékkel. És tanúsíthatom: a közönség megértett bennünket és méltányolta udvariasságunkat.

Egy váradi néző, dr. S. Z.-né így emlékszik vissza Az ifjú W-re:

– A férjem jó nevű váradi ügyvéd volt. Korán itt hagyott bennünket. A kislányom hatéves volt, amikor az apja meghalt. Ő maradt egyetlen vigaszom és reményem. Okos, szép, szófogadó kislány volt, kitűnő tanuló, az iskolai lapban tehetséges versei jelentek meg. Úgy tűnt, hogy komolyan érdeklődik az irodalom, a művészet iránt. Büszke lehettem rá. Ámde egyszer csak minden a visszájára fordult. A középiskola utolsó éveiben kezdtek leromlani a jegyei, verset többé nem írt, és lassan-lassan semmi más nem érdekelt csak a cigi, a kávé, a konyak és a rossz társaság... Kétségbeesetten próbáltam beszélni a fejével, de minden hiábavaló volt. A gyakori viták veszekedéssé fajultak. Konok, önfejű, szófogadatlan lány lett belőle. Egyre idegenebb lettem a szemében... Rendszeres színházba járó voltam. Amikor meghallottam, hogy a színház milyen előadásra készül, nyakig voltam éppen az úgynevezett generációs problémában. Elegem volt a hippikből, a csövesekből, a Metropoltól meg a dobhártya-repezstő rock-zenéből. Elhatároztam, hogy *Az ifjú W*-t kihagyom az életemből. Az előadás rendezője azonban gyermekkori pajtásom volt. A bemutató előtt eljött hozzánk és látva ellenállásomat, biztosított, hogy nyugodtan megnézhetem az előadást, mert tárgyilagosan és felelősségteljesen szól a gyermekek és szülők konfliktusáról: nem csinál senkiből se ördögöt, se angyalt. Szavai nem győztek meg, de miután még írásba is adta, hogy az előadás tetszeni fog nekem, a békesség kedvéért elmentem a bemutatóra... Mit mondjak? A bemutató után még háromszor elmentem megnézni *Az ifjú W*-t. Érdekes, másodjára vagy harmadjára már a Metropol sem tűnt olyan hangosnak...

Különös jelenséget tapasztaltam *Az ifjú W* bemutatója után: a nézők közül sokan újra meg újra megnézték az előadást. Nem azokra a fiatalokra gondolok, akik az angyalarcú Zalányiból szupersztárt csináltak, padokba vették, házfalakra írták a nevét, és nem tudtak betelni a *Metropol Group* zenéjével, hanem azokra a felnőtt nézőkre, akik általában józan kritikával nézték előadásainkat. Akiknek a véleménye számomra mindig mértékadó volt.

A kilencedik előadás szünetében észrevettem a tömegben kedves gyermekkori barátomat, dr. D. J.-t, a fogorvost. Egyedül volt. Emlékeztem rá, hogy a feleségével és a kislányával már látta a premieren az előadást. Miután barátságosan üdvözöltük egymást, megkérdeztem tőle tréfásan:

– Hogy-hogy eljöttél megint? Elmaradt a römipartid? Vagy szerelmes lettél te is Zalányiba?

D. J., mintha meg se hallotta volna idétlenkedésemet, komoly arccal félrevont, és halkán, hogy senki se hallja, restelkedve mondta:

– Ha hiszed, ha nem, én ma este kilencedszer vettem jegyet a *Werther*-re. Ez az előadás a bemutatón annyira megfogott, hogy elhatároztam, ahányszor megy, mindig megnézem.

Hitetlenkedve néztem rá. S mert híres volt jó humoráról, mosolyogva vártam, hogy visszavág. De a csattanó elmaradt. Komolyan folytatta:

– Van ebben az előadásban valami, ami engem mindig megragad.

– Nem unod? Kilencedszer látni ugyanazt!

– Na, ez az! Sohasem ugyanazt látom. A színészek minden előadáson másként játszák az ugyanazt. Mindig új mérközést játszanak, és a labda mindig másként gurul. Ezért nézem meg, ahányszor még menni fog.

Megszólalt a csengő. A szünetnek vége lett. A barátom elfoglalta a helyét a nézőtéren. Én meg áldottam magamban az improvizációs módszert, amely minden előadáson felfrísítette a színészek idegrendszerét, szellemét és játékkedvét.

Volt egyszer, hol nem volt, volt egyszer egy város. Abban a városban élt egyszer Három Gitár meg Egy Dob. A Három Gitárt Attila-Csaba-Gábornak hívták, az Egy Dobot meg Bélucinak becézték.

Attila-Csaba-Gábor-Béluci elhatározták, hogy elindulnak együtt szerencsét próbálni.

Szeretet és barátság fűzte össze őket.

Csodaszép tervek ébredtek bennük: világ körüli útra menni...

De a tervek tervek maradtak: álmok...

A Sötétség és Csend országában egyszer nagy idő támadt. A vihar szétszórta őket a szélrózsa minden irányába.

A híres színészcsapatot is szétzilálta a szél...

Az ifjú W és a *Metropol* felejthetetlen találkozásából nem maradt más, csak az idő folyóvizén lassan tovatűnő emlék: megsárgult plakátok, műsorfüzetek, színházi fotók, egy rendezőpéldány és néhány dalfoszlány...

Én még őrzöm Edgar Wibeau dalba szőtt testamentumát:

Amíg élsz, égj és gyűjts tüzet!

Tüzeket tápláljon tüzed!

Lobogjon lángod: szellemed!

Lángodra emlékezzenek.

És nyári esteken hallom annak a váradi Bösz Oroszlánnak az ordítását.

Skócia, 1999. december 1.

(FÜGGÖNY)

Eresszük most le a függönyt. Vége az első felvonásnak. A közönség kísétál a társalgóba. Nyitva a színház kávézója. A kávéillatban a hangszórókból a *Metropol* zenéje szól.

Mikor megszólal a gong s újra felgördül a függöny, ismét Tinnyén vagyunk az egykori Kossuth-házban, a Márkus-rezidencián. Horváth Karcsi a másik meghatározó médium, a televízió szerepét firtatja a *Metropol* pályája alakulásában.